

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

گزارش مدیریتی سند تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور معاونت آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مرکز مطالعات مدیریت
و بهره‌وری ایران
(دانشگاه تربیت مدرس)

➤ عنوان: طرح تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور

➤ گزارش: گزارش مدیریتی سند تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور

➤ کارفرما: معاونت آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

➤ مجری: مرکز مطالعات مدیریت و بهره‌وری ایران - دانشگاه تربیت مدرس

➤ مدیر طرح: دکتر سید حمید خداداد حسینی

➤ تاریخ: خرداد ۱۳۸۸

فهرست اسامی و اعضاء مشارکت کننده در طرح تحول راهبردی

شورای سیاستگذاری طرح

- ۱- آقای دکتر عباس لطفی (معاون آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری) - رئیس شورا
- ۲- آقای دکتر عین اللهی (معاون آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی)
- ۳- آقای دکتر عباسپور (نماینده مجلس شورای اسلامی)
- ۴- آقای دکتر حسینی (رئیس دانشگاه پیام نور)
- ۵- آقای دکتر بلندی (رئیس دانشگاه علمی-کاربردی)
- ۶- نماینده دانشگاه آزاد
- ۷- آقای دکتر سید حمید خداداد حسینی - مجری طرح
- ۸- آقای دکتر عادل آذر - مدیر هسته آموزش عالی
- ۹- آقای دکتر مهر محمدی - مدیر هسته آموزش عمومی (آموزش و پرورش)

کمیته راهبری و نظارت طرح

- ۱- آقای دکتر عباس لطفی - رییس کمیته
- ۲- آقای دکتر برزویی - مدیر کل دفتر گسترش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- ۳- آقای دکتر عامری - مدیر کل دفتر نظارت و ارزیابی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- ۴- آقای دکتر هراز جریبی - مدیر کل دفتر امور آموزش و تحصیلات تکمیلی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- ۵- آقای دکتر اکبر پورشیرازی - معاون پژوهشی موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی
- ۶- آقای دکتر ابراهیم خدائی - معاون سازمان سنجش
- ۷- آقای دکتر قدسی پور - مدیر کل پژوهشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- ۸- آقای دکتر نادری منش - معاون آموزشی دانشگاه تربیت مدرس

- ۹- آقای دکتر یعقوب فتح اللهی - معاون پژوهشی دانشگاه تربیت مدرس
- ۱۰- آقای دکتر سبط - معاون آموزشی دانشگاه امیر کبیر
- ۱۱- آقای دکتر احمدوند - هیات علمی دانشگاه امام حسین (ع)
- ۱۲- آقای دکتر عباس صدری - رئیس مرکز ISESCO در ایران
- ۱۳- آقای دکتر محمد رضا حمیدی زاده - دانشگاه شهید بهشتی
- ۱۴- دکتر محمد بنائیان - وزارت آموزش و پرورش
- ۱۵- آقای مهندس بهرام اکبری - رئیس مرکز رشد و فناوری زیستی دانشگاه مالک اشتر
- ۱۶- آقای مجید پسران قادر - رئیس موسسه توسعه مدیریت آینده سبحان
- ۱۷- آقای دکتر اکبر حیدری - دانشگاه تربیت مدرس
- ۱۸- آقای دکتر سید حمید خداداد حسینی - رئیس دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه تربیت مدرس

فهرست مدیران و اعضاء هسته‌ها و تیم‌های مطالعاتی

□ هسته آموزش عالی:

- ۱- آقای دکتر عادل آذر (مدیر هسته) - دانشگاه تربیت مدرس
- ۲- آقای دکتر برزویی - مدیر کل دفتر گسترش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- ۳- آقای دکتر عامری - مدیر کل دفتر نظارت و ارزیابی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- ۴- آقای دکتر هزار جریبی - مدیر کل دفتر امور آموزش و تحصیلات تکمیلی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- ۵- آقای دکتر داوری - مشاور معاونت آموزشی وزارت علوم
- ۶- آقای دکتر قدسی پور - نماینده معاونت پژوهشی وزارت علوم
- ۷- آقای دکتر اسدالله کردنائیج - مدیر دفتر برنامه ریزی آموزشی دانشگاه تربیت مدرس
- ۸- آقای دکتر سبط (معاون آموزشی دانشگاه امیر کبیر)
- ۹- آقای مهندس پورموسوی - نماینده معاونت پشتیبانی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- ۱۰- آقای دکتر افشار - نماینده دانشگاه علمی - کاربردی
- ۱۱- آقای دکتر اقبالی - نماینده دانشگاه آزاد
- ۱۲- آقای دکتر انتظاری - دانشگاه علوم پزشکی
- ۱۳- آقای دکتر سهرابی - معاون آموزشی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

□ هسته آموزش عمومی:

- ۱- آقای دکتر مهر محمدی (مدیر هسته) - دانشگاه تربیت مدرس
- ۲- آقای دکتر اصغر فانی
- ۳- آقای دکتر صدری
- ۴- آقای دکتر محمدرضا آرائی
- ۵- آقای مهندس نوید
- ۶- حجت الاسلام آقای محمدیان
- ۷- آقای غلامعلی احمدی
- ۸- آقای سید محمد رضا امام جمعه

□ تیم‌های مطالعاتی:

- ۱- آقای دکتر مهران رضوانی - مدیر تیم مطالعات درونی نظام آموزش عالی
- ۲- آقای دکتر میثم شیرخدایی - مدیر تیم مطالعات مبانی نظری نظام آموزش عالی و روش‌شناسی تحول راهبردی
- ۳- آقای دکتر شهریار عزیزی - مدیر تیم مطالعات تطبیقی نظام آموزش عالی

□ کارشناسان :

خانم مریم حسینی لرگانی، آقای مهدی شاملی، آقای مجید خسروی، آقای مجتبی هدایتی، آقای ابودر سروش، آقای مهدی رشنو، آقای مهدی گلستانی، آقای ابودر سبحانی، آقای رسول رحیم نیا، آقای میثم عمرانی، آقای امیر روشنایی، آقای محمد صفری کهره، آقای حجت‌الله ابراهیمی، و آقای وحید سبط

فهرست

شماره صفحه	عنوان
۷	پیشگفتار .....
بخش اول: کلیات طرح	
۱۰	۱- مقدمه .....
۱۳	۲- چارچوب نظری نظام آموزش عالی .....
۱۶	۳- رویکرد تحول راهبردی در نظام آموزش عالی کشور .....
۱۸	۴- مراحل طرح تحول نظام آموزش عالی کشور .....
۲۰	۵- فرایند عملیاتی طرح .....
۲۱	۶- ساختار اجرایی و سازماندهی پروژه .....
بخش دوم: تدوین و تنظیم طرح	
۲۳	۷- بیانیه ارزش‌های بنیادین .....
۲۴	۸- ویژگی‌های آموزش در سناریوی منتخب (وضعیت مطلوب آینده) .....
۲۵	۹- چشم انداز آموزش عالی جمهوری اسلامی در افق ایران ۱۴۰۴ .....
۲۶	۱۰- ماموریت‌های آموزش عالی جمهوری اسلامی در افق ایران ۱۴۰۴ .....
۲۷	۱۱- اهداف کلان آموزش عالی کشور .....
۲۸	۱۲- راهبردهای کلان نظام آموزش عالی کشور .....
۲۹	۱۳- چالش‌های راهبردی نظام آموزش عالی کشور .....
۳۰	۱۴- اهداف کلان و عملیاتی نظام آموزش عالی کشور .....
۳۱	۱۵- اهداف و راهبردهای عملیاتی نظام آموزش عالی کشور .....
۳۵	۱۶- فرآیند تدوین سند راهبردی نظام آموزش عالی .....
۳۷	۱۷- شاخص‌های نظام آموزش عالی کشور .....
۴۱	۱۸- انتظارات نظام آموزش عالی از آموزش و پرورش .....
۵۷	۱۹- تعاریف اصطلاحات کلیدی .....

خلاصه گزارش حاضر که در راستای طرح تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور که توسط معاونت محترم آموزشی وزارتخانه متبوع به تصویب رسیده، تهیه و ارائه شده است. همچنین از برخی اطلاعات مرتبط از جمله سناریوی منتخب و مبانی ارزشی برای استفاده در تحقیق حاضر از نتایج حاصل از نقشه جامع علمی کشور بهره برداری شده است. از طرفی نتایج حاصل از این گزارش در سند نهایی نقشه جامع علمی کشور مورد استفاده قرار گرفته است. گزارش حاضر در برگیرنده هر دو وزارتین علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی می‌باشد.

در این گزارش هدف ارائه چارچوب نظری و فرآیند انجام پروژه و نتایج حاصل در قالب سند تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور شامل سناریوی منتخب آموزش چشم‌انداز، ماموریت، اهداف کلان، ارزشهای محوری، چالشهای کلان، راهبردها و اهداف عملیاتی و در نهایت شاخص سنجش نظام آموزش عالی کشور می‌باشد. پروژه حاضر در دو مرحله عمده تهیه و تنظیم شده است. **مرحله اول** مبتنی بر داده‌ها و اطلاعات پایه ای با رویکرد بررسی مستندات موجود شامل گزارشات، پروژه‌ها و طرح‌های انجام شده و مطالعات تطبیقی، تهیه و بدون هیچگونه دخالت و جرح و تعدیل توسط سه تیم مطالعاتی تنظیم و ارائه شد. هدف از این رویکرد جلوگیری از دوباره کاری، پوشش، ارزش‌گذاری و بهره‌گیری از کلیه مطالعاتی بوده است که تاکنون در زمینه و حوزه نظام آموزش عالی بویژه با نگاه راهبردی انجام شده است.

اهم گزارشات مرحله اول که در قالب پیوست‌های این سند می‌باشند به شرح ذیل تهیه شده اند:

- ۱- مبانی نظری و روش‌شناسی طرح تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور (پیوست ۱)
- ۲- مبانی نظری و ارزشی نظام آموزش عالی کشور (پیوست ۲)
- ۳- الگوبرداری و کشورهای منتخب (پیوست ۳)
- ۴- مطالعه تطبیقی نظام آموزش عالی در کشورهای منتخب (پیوست ۴)
- ۵- بررسی وضع موجود چالشها، نقاط قوت و ضعف و تهدیدات و فرصت‌های نظام آموزش عالی کشور (پیوست ۵)
- ۶- بررسی شاخص‌های نظام آموزش عالی کشور و مقایسه با کشورهای منتخب (پیوست ۶)
- ۷- آینده‌نگری، سناریوسازی و سناریوی منتخب ایران (پیوست ۷)
- ۸- بررسی وضع موجود ماموریت، راهبردها و سیاستهای بخشی نظام آموزش عالی کشور (پیوست ۸)
- ۹- آموزش و پرورش از منظر توسعه آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایران (پیوست ۹)

لازم به توضیح است که بخش تحلیل و نتیجه‌گیری گزارشات ردیف ۹۰۶ در فرایند مرحله دوم طرح تکمیل شده، که در اینجا به منظور حفظ یکپارچگی گزارشات هر دو مرحله (بررسی وضع موجود بانضمام تحلیل و نتیجه‌گیری) در یک گزارش جمع شده است. در **مرحله دوم** این داده‌ها و اطلاعات پس از بررسی، براساس چارچوب و مدل نظری ارائه شده در طرح، طبقه‌بندی و بعنوان ورودیهای داده‌ای، در قالب هسته‌های تخصصی آموزش عالی غیرپزشکی، آموزش پزشکی و آموزش

عمومی (آموزش و پرورش) با دیدگاه کارشناسی و خبرگی مورد تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری اولیه قرار گرفت. نتایج سپس در کمیته تلفیق جمع‌بندی و با ارائه مرحله به مرحله از ابتدای فرایند پروژه توسط کمیته راهبری و نظارت مورد مذاقه و تایید قرار گرفته است. همچنین به منظور امکان اجرا و تسهیل در عملیاتی‌سازی نتایج طرح کمیته راهبری و نظارت به بررسی نتایج و تصویب طرح مبادرت ورزیده است. جزئیات سازماندهی و فرایند انجام طرح به اختصار در ادامه گزارش حاضر عرضه شده است.

لازم به ذکر است اجرای همزمان نقشه جامع علمی کشور توسط معاونت محترم پژوهشی وزارت علوم، و پیش‌بینی کار گروه آموزشی در طرح مذکور همراه با حدود ۱۰ کار گروه دیگر (از جمله کار گروه‌های آینده‌نگری، پژوهش، فناوری، و ...) این امکان را فراهم آورده است تا نتایج حاصل از سایر کار گروه‌های طرح بعنوان اسناد بالا دستی در بررسی‌های حوزه آموزش مورد توجه و استفاده قرار گیرد. بر این اساس و بمنظور ایجاد یکپارچگی طرح حاضر با کلیات سند تحول راهبردی علم و فناوری از نتایج حاصل از مطالعات مبانی ارزشی حاکم، و سناریوی منتخب یعنی سناریوی جهش مرز شکنانه علم و فناوری آینده ج.ا. ایران بهره‌گیری شده است، از اینرو پس از اقتباس اولیه ویژگی‌های آموزش در سناریوی مذکور، با تشکیل جلسات کارشناسی و دیدگاه خبرگان و دست‌اندرکاران این ویژگی‌ها نهایی و در مراحل تدوین بعدی طرح مورد استفاده قرار گرفت. از طرفی، نظر به اینکه طرح حاضر با رویکرد گسترده‌تری نسبت به نقشه جامع علمی کشور به تدوین تحول راهبردی در نظام آموزش عالی پرداخته است لذا برخی از خروجی‌های این طرح قابلیت بکارگیری در نقشه جامع علمی کشور را داشته و سایر موارد مطالعه شده که بیشتر جنبه عملیاتی و کارکردی دارد مبنای برنامه‌ریزی‌های تفصیلی را در حوزه آموزش عالی فراهم خواهد ساخت.

در ادامه فرصت را مغتنم شمرده از حمایت‌های بی‌دریغ و مشارکت فعال **جناب آقای دکتر عباس صاحب‌قدم لطفی** معاون محترم آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و مدیران کل معاونت متبوع **جناب آقایان دکتر عامری، دکتر برزوئی، و دکتر هزارجریبی** که با حضور فعال در کمیته‌ی تخصصی طرح کمک شایانی را به طرح حاضر نمودند کمال تشکر و قدردانی را دارد. همچنین از کلیه همکاران محترمی که در قالب مدیران هسته‌ای تخصصی، تیم‌های مطالعاتی، خبرگان و کارشناسان ارشد آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و وزارت آموزش و پرورش و سایر دانشگاه‌های کشور و نیز کارشناسان فعال در هسته‌ها و تیم‌های مطالعاتی صمیمانه سپاسگزاری می‌نماید. همچنین بر خود لازم میدانم از **جناب آقای دکتر مبینی دهکردی** مجری محترم نقشه جامع علمی کشور که همکاری ارزشمندی را داشته‌اند تشکر و قدردانی می‌نمایم.

سید حمید خداداد حسینی

مدیر طرح

بخش اول:

کلیات طرح

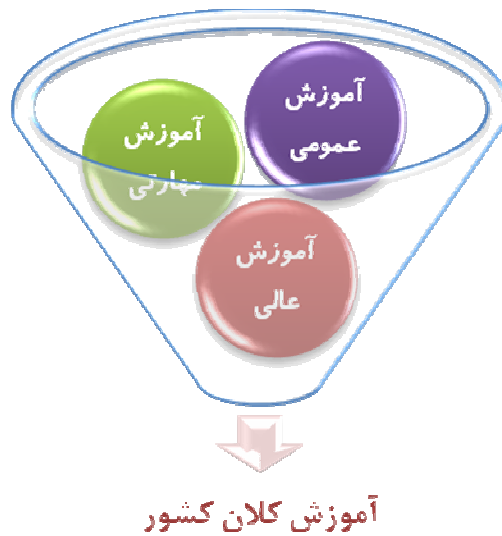

۱- مقدمه

توسعه فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی هر جامعه‌ای نیازمند ابزارهایی است که بطور حتم تربیت نیروی انسانی فرهیخته به عنوان سرمایه انسانی در این راستا از اهمیت بسزایی برخوردار است. انسان ارزشمندترین و بزرگترین ثروت جامعه است و برای تربیت وی آموزش امری حیاتی است. امروزه تربیت نیروی انسانی ماهر، متخصص و کارآمد از عوامل کلیدی و انکارناپذیر در توسعه اقتصادی و اجتماعی هر کشوری محسوب می‌گردد و هر گونه سرمایه‌گذاری کلان در بخشهای مختلف اقتصادی نیازمند برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش نیروی انسانی و توسعه منابع این نیرو دارد. هدف دانشگاههای تربیت نیروی انسانی متخصص و دارای دانش بالای آکادمیک جهت استفاده از علم و دانش آنها در راستای توسعه اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی و سیاسی جامعه است. مسأله تربیت نیروی انسانی متخصص و ماهر یکی از محورهای عمده در برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی اجتماعی هر کشوری محسوب می‌گردد و این آموزش‌ها در سطح عمومی و تخصصی در جامعه ارائه می‌گردد. هدف از ارائه این آموزش‌ها و تربیت نیروی انسانی اعتلای فکری و فناوری جوامع می‌باشد و در این راستا دانشگاهها و مراکز و موسسات آموزش عالی نقش حیاتی ایفا می‌کنند. لزوم پرداختن به امر آموزش را می‌توان نهادینه کردن فرهنگ، شکوفایی اقتصادی و رشد روزافزون جوامع دانست. می‌توان ادعا کرد که برای دست یافتن به جامعه‌ای صنعتی و پیشرفته که در آن افراد از یک سطح رفاه اجتماعی مطلوبی برخوردار باشند، سطوح درآمدی در سطح بالای باشد، امید به زندگی در سطح جامعه رقم بالایی را نشان دهد، نهادهای اجتماعی و سیاسی در جایگاه واقعی خود قرار گرفته باشند و ... . تربیت نیروی انسانی به عنوان سرمایه‌ای عظیم، نقش کلیدی بر عهده دارد. آنچه که اهمیت دو چندان به امر آموزش می‌دهد، جهت‌دهی آموزشهایی است که در جامعه ارائه می‌گردد. سوق دادن افراد به سوی علم و اندیشه و نهادینه کردن تفکر در همه سطوح زندگی و بکارگیری علم فرا گرفته شده در زندگی شخصی و عمومی تنها از طریق آموزش امکان‌پذیر است. به نظر می‌رسد برای نیل به جامعه‌ای پیشرفته از جوانب اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی همراهی علم و عمل لازم و ضروری می‌باشد.

نظام آموزشی ایران شامل سه بخش اصلی است: عمومی، مهارتی و عالی. (شکل ۱)

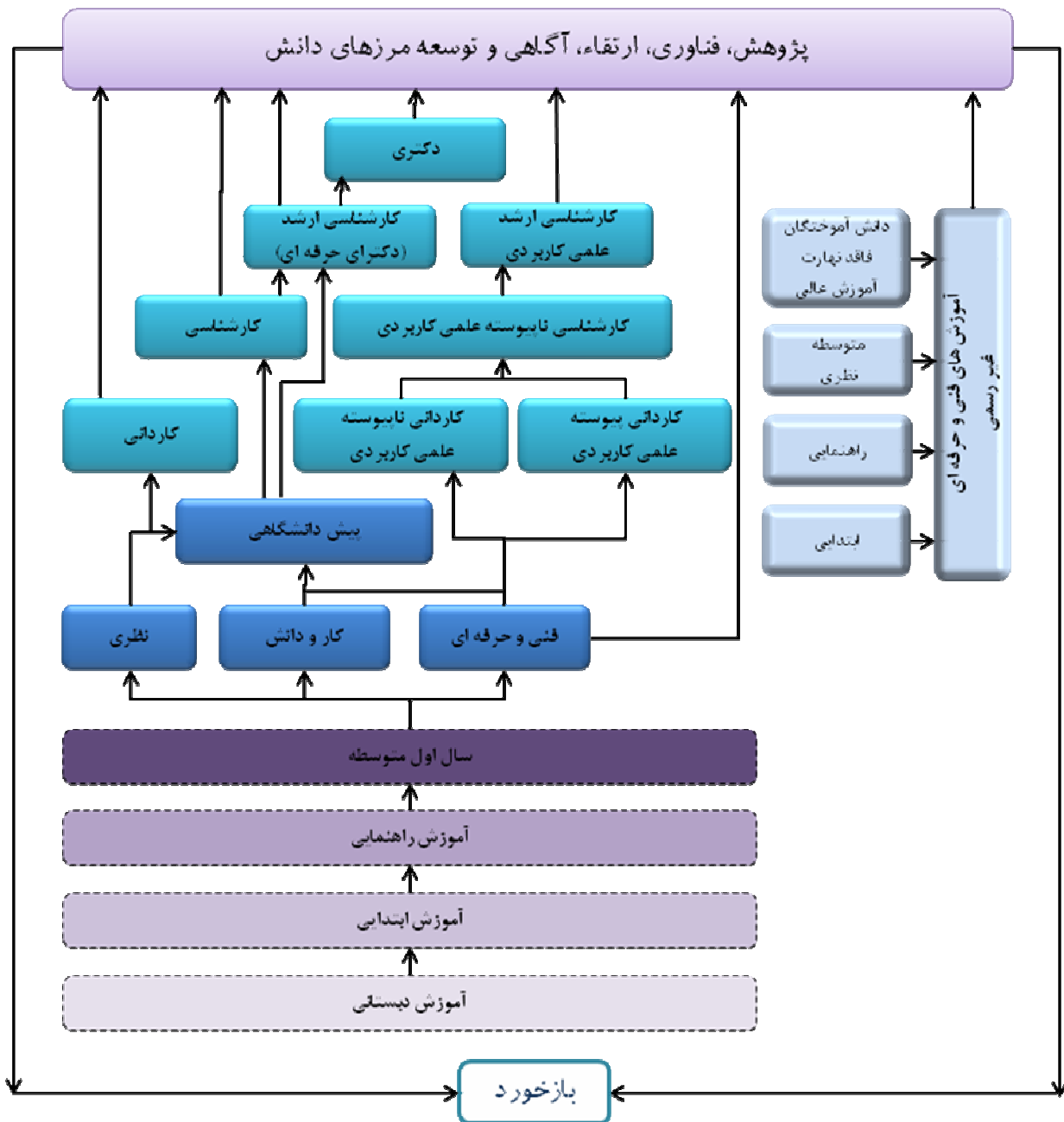

شکل ۱: بخش های کلان آموزش کشور

در حال حاضر تولید آموزش عمومی برعهده وزارت آموزش و پرورش، آموزش مهارتی (تحت عنوان آموزش فنی و حرفه‌ای) برعهده وزارت کار و آموزش عالی، و آموزش عالی بر عهده وزارتین علوم و بهداشت است.

همانطور که در شکل (۱) نشان داده شد در حال حاضر نظام آموزش کشور سه بخش عمده مهارتی، عمومی، و عالی را در بر می‌گیرد. بدین منظور جهت تبیین جایگاه هر یک از آنها با نگاه اجمالی و فرایندی، ارتباط میان آنها بویژه با تاکید بر نظام آموزش عالی در شکل (۲) نشان داده است.

آنچه در نظام تحول علم و فناوری کشور تاثیرگذار است اصالتاً "آموزش" به معنای عام و دربرگیرنده هر سه بخش فوق است که پیوستگی و تعامل میان آنها بسیار ضروری است اما از آنجا که مقام معظم رهبری یکی از مسئولیتهای اصلی شورای عالی انقلاب فرهنگی در دوره جدید را "اصلاح نظام آموزشی" دانسته‌اند که حیطة اصلی فراگیری آن آموزش و پرورش است، به نظر می‌رسد در عرصه سیاستگذاری علم و فناوری کشور و بویژه در تدوین نظام تحول علم و فناوری، آنچه مهمتر می‌نماید بخش آموزش عالی است. لذا ضمن تبیین اجمالی جایگاه نظام آموزش عالی هدف آن است تا از بر این اساس مبنایی برای برنامه‌ریزی برای تحول پدیدار شود.

شکل ۲: ساختار نظام آموزشی کشور و جایگاه آموزش‌های عالی

از آنجا که تحول در نظام علم و فناوری کشور توجه خاص به بخش آموزش عالی را می‌طلبد اما وجود برخی مسائل و چالش‌های موجود مانع ایفای نقش واقعی این بخش کلیدی در جایگاه خود می‌گردد. برخی از این چالش‌ها عبارتند از:

- سازماندهی و ساختار نظام آموزش کشور
- برنامه ریزی‌های آموزشی بر مبنای اولویت‌گذاری حوزه‌های علمی

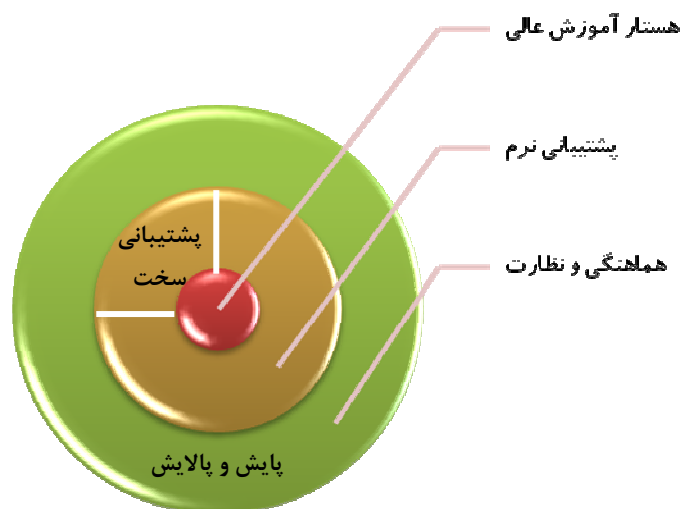

- انسجام سیستمی و یکپارچه در برنامه ریزی، سازماندهی و اجرای اهداف آموزشی در سه حوزه مهارتی، عمومی، و عالی.
  - هدفمندی، همسویی، و کفایت نظام پشتیبانی آموزش عالی هم راستا با اهداف و سیاست های توسعه و تحول آموزش عالی کشور
  - تعدد و تنوع حوزه های سیاستگذاری و انسجام و یکپارچگی در نظام اجرا
  - آینده نگری، پایش و پالایش برنامه های کلان و عملیاتی در راستای اولویت های ملی و روند های جهانی
- این چالشها و دیگر چالش هایی که نظام آموزش عالی کشور را در تار و پود خود گرفتار نموده است از جمله مواردی است که مطالعه حاضر در صدد شناسایی و تحلیل و نیز ارائه راهبرد های متناسب جهت ارتقاء و تحول نظام آموزش عالی کشور همسو با نظام تحول علم و فناوری و چشم انداز ۲۰ ساله کشور می باشد.

۲- چارچوب نظری نظام آموزش عالی

در حال حاضر آموزش عالی در ایران برابندی از فعالیتهای مختلف در چهارچوبهای متنوعی از نظامهای حقوقی، نظامهای مدیریتی، نظامهای ارائه آموزش و نظامهای مختلف پذیرش دانشجویست. از این رو طراحی برنامه تحول آموزش عالی منوط به شناسایی هر یک از این نظامها و خرده نظامهای مرتبط با هر یک و شناخت تاثیر و تأثر میان آنهاست و پس از آن امکان برنامه ریزی راهبردی برای تحول آموزش عالی برای تحقق اهداف چشم انداز ملی است.

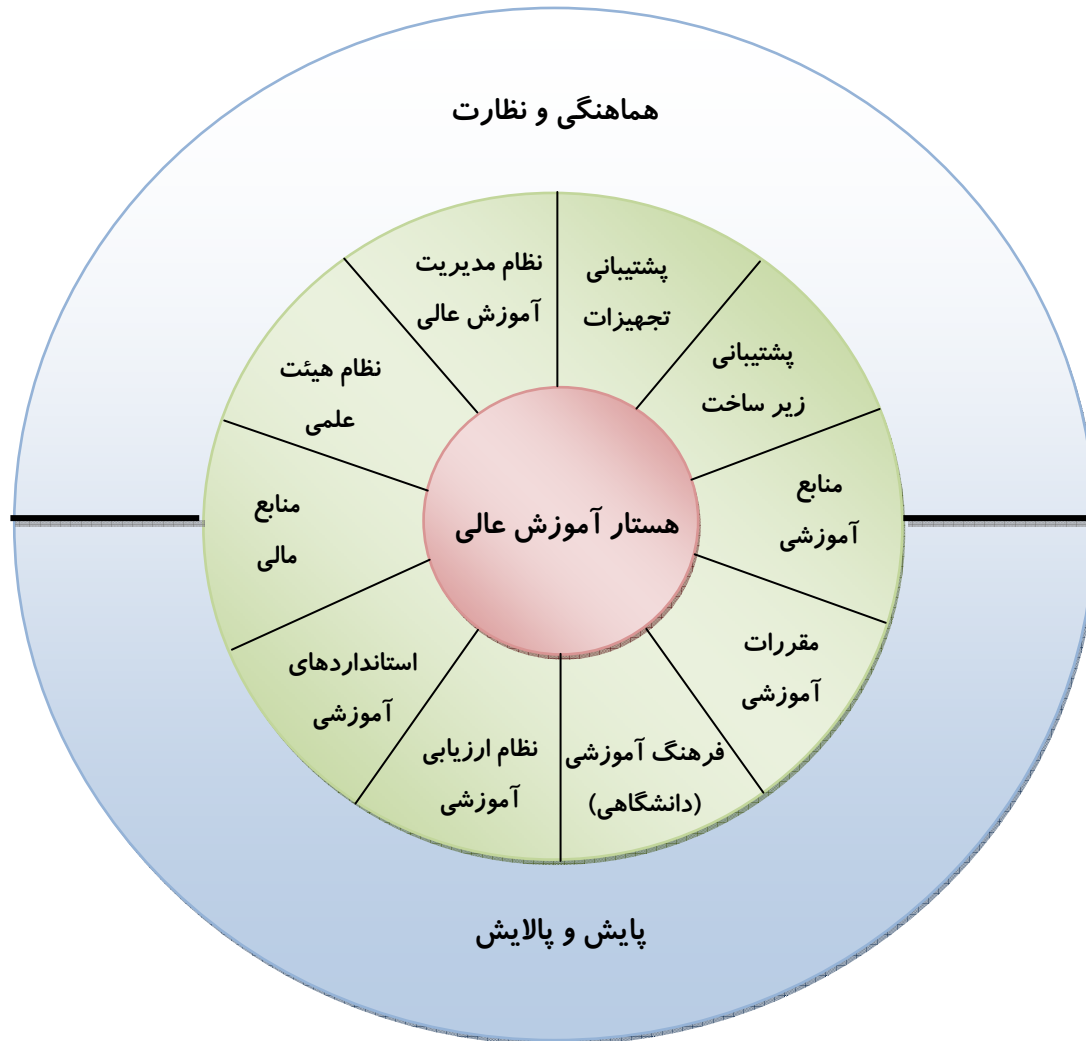
در یک دید کلی می توان مدل حاکم بر خرده نظامهای حاکم بر آموزش عالی را به شرح زیر در نظر گرفت.

شکل ۳: چارچوب نظام آموزش عالی (لایه اول)

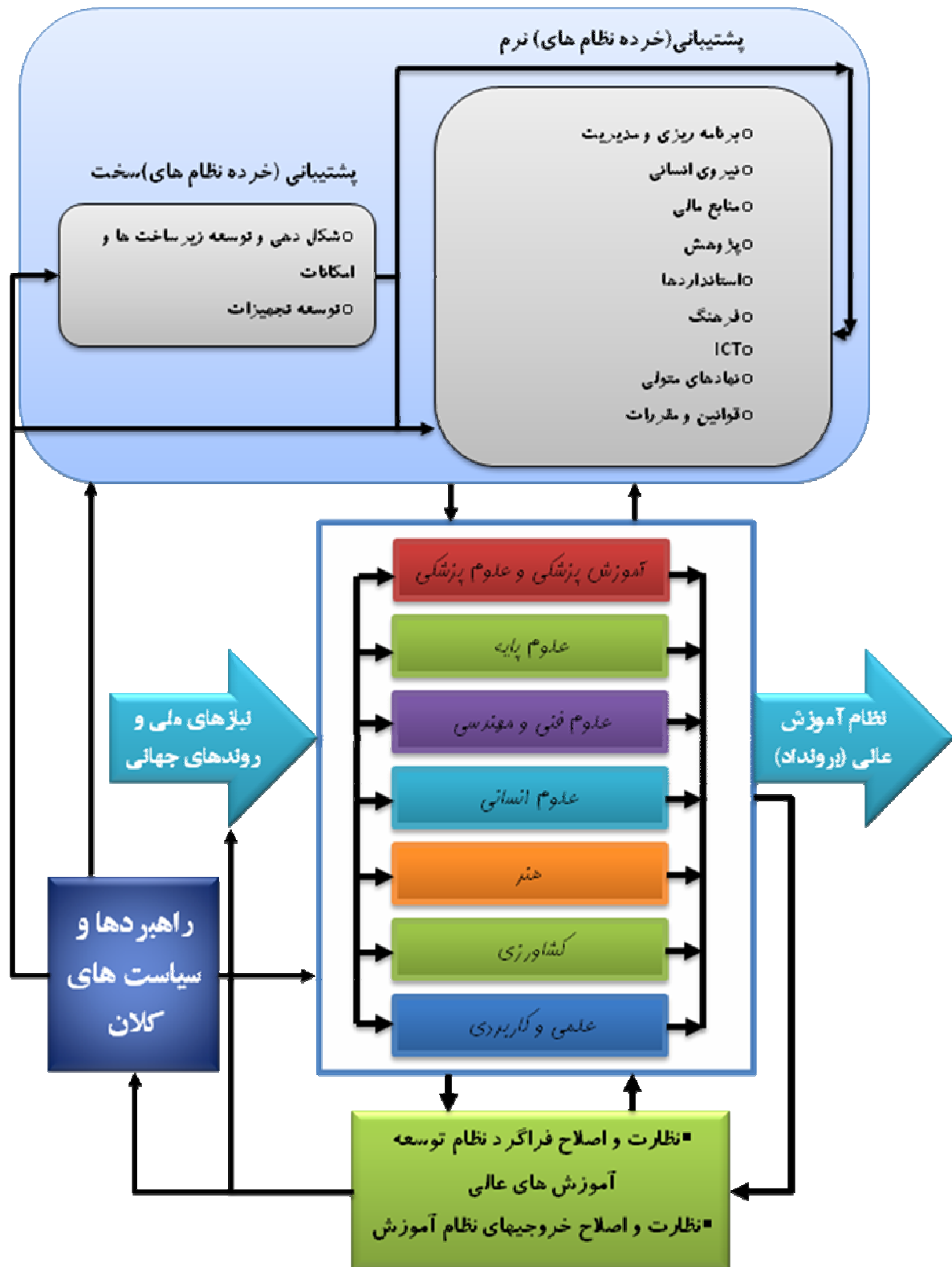

همچنانکه در شکل ۳ ملاحظه می‌شود نظام پشتیبانی را می‌توان شامل دو بخش (نظام کلان) پشتیبانی نرم و سخت در نظر گرفت که هر یک شامل اجزای (خرده نظام‌های) مختلفی است که در شکل ۴ نشان داده شده است:

شکل ۴: چارچوب نظام آموزش عالی (لایه دوم)

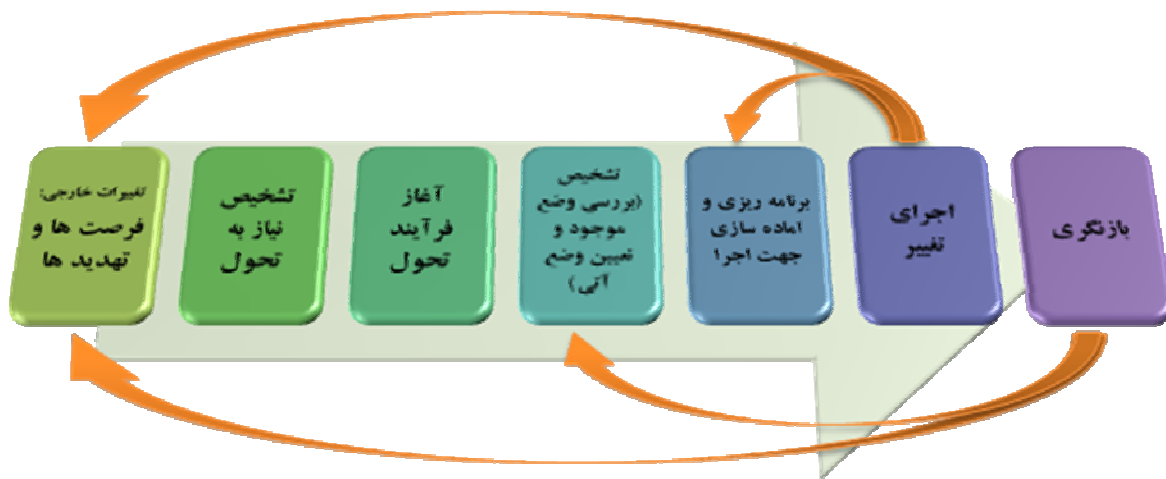
با عنایت به این شکل واضح است در اصل با مجموعه‌ای از نظامها مواجهیم که هر یک شامل خرده نظامهای متفاوتی است. از سویی بررسی هر یک از این خرده نظامها نیازمند به دست دادن شاخصها و نشانگرها (indicator) مناسبی است که تطبیق آن با خرده نظام مذکور مسئله‌ای به غایت غامض است. بدین منظور نخست لازم است مدلی برای ارتباط پویای میان اجزای نظام آموزش عالی ارائه کرد و پس از آن سنج‌های ارزیابی هر یک از خرده نظامها استخراج شود. در شکل ۵ مدلی پویا برای ارتباط میان اجزای نظام آموزش عالی بیان شده است.

شکل ۵: مدل فرآیندی (بویای) کلان مولفه های نظام درونی آموزش عالی

۳- رویکرد تحول راهبردی در نظام آموزش عالی کشور

برنامه ریزی راهبردی از بدو پیدایش آکادمیک آن در دهه ۶۰ تاکنون همواره نوید بخش « تحول » و « موفقیت » بوده است. خود موضوع برنامه ریزی استراتژیک و تدوین استراتژیها نیز در طول زمان دستخوش تغییر و تحول گردیده است و روشهای متعددی برای تدوین استراتژی ایجاد گردیده است. این روشها در دو دسته کلی قابل تفکیک است: دسته اول شامل نظریه ها و روشهایی است که تدوین استراتژی را به صورت یک فرایند تحلیلی و در قالب رویه های مشخص پیشنهاد می نماید که در آن از تکنیک ها و تجزیه و تحلیل های کمی و استفاده از مدل های ریاضی پیشنهاد می شود. این روشها را می توان تحت عنوان « رویکرد عملیاتی و اجرایی » و یا « رویکرد تجویزی »^۱ طبقه بندی کرد. دسته دوم شامل نظریه ها و روشهایی است که تدوین استراتژی را حاصل « بینش » و « بصیرت » می دانند. در این رویکرد از ارائه « رویه های » مشخص و تعریف شده برای تدوین استراتژی اجتناب کرده و به جای آن بر ارائه « الگوهای مفهومی » برای توصیف موضوع موردنظر که مبتنی بر خلاقیت و بینش و بصیرت هستند تأکید می گردد. از اینرو این روشها را می توان تحت عنوان « رویکرد توصیفی »^۲ طبقه بندی کرد. در واقع صاحب نظران دسته دوم، توسعه « تفکر استراتژیک » را زیر بنای دستیابی به استراتژیهای اثر بخشی دانسته و آن را موثرتر از رویه های برنامه ریزی استراتژیک در نظر می گیرند. لازم به ذکر است که در این پروژه، تدوین راهبردها تا قبل از مرحله اجرا را شامل می شود.

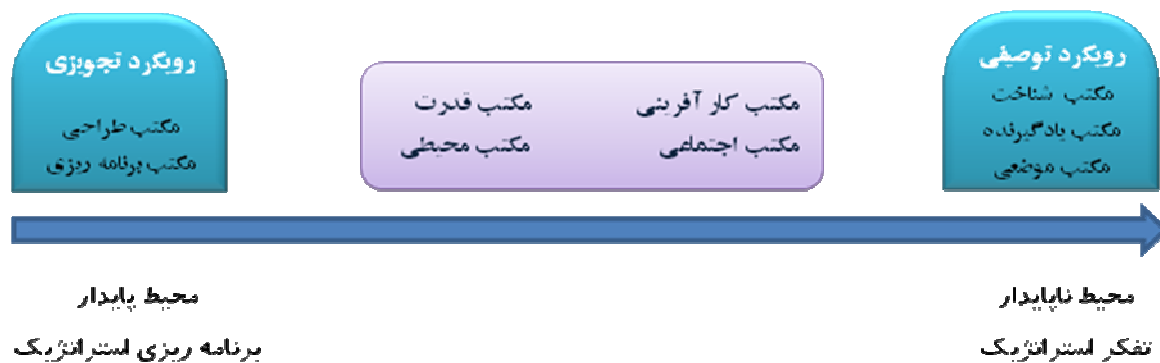

شکل ۶: مراحل موجود در فرایند تحول راهبردی

هم اکنون برای تدوین استراتژی ده مکتب مطرح گوناگون است که عبارتند از (Minzberg, 1998): مکتب طراحی، مکتب برنامه ریزی، مکتب موضعی، مکتب کار آفرینی، مکتب شناخت، مکتب یادگیرنده، مکتب قدرت، مکتب اجتماعی، مکتب محیطی و مکتب تلفیقی

سه مکتب طراحی، برنامه ریزی و موضعی در تدوین استراتژی از رویکرد تجویزی و شش مکتب کار آفرینی، شناخت، یادگیرنده، قدرت، اجتماعی و محیطی از رویکرد توصیفی پیروی می‌کنند و مکتب دهم یعنی مکتب تلفیقی درصدد نزدیک کردن هر دو رویکرد تجویزی و توصیفی است. در مکتب تلفیقی اعتقاد بر آن است که هر یک از مکاتب فوق در شرایط خاص از جمله پایداری و ناپایداری محیط قابل استفاده است. در واقع مکاتب تدوین استراتژی براساس پایداری و ناپایداری محیط در یک پیوستار، قابل ترسیم هستند که به صورت زیر است:

شکل ۷: رویکردهای تدوین استراتژی

با توجه به هدف تحقیق که در آن در نظر است راهبردهای تحول نظام آموزشی عالی کشور تدوین و تبیین گردد مساله کلیدی ناپایداری (تغییر و تحولات)، تازگی و تنوع (موضوعات تصمیم گیری) محیط پیرامون نظام آموزش عالی کشور است در واقع در نظام آموزشی دامنه گستره تغییر و تحولات زیاد بوده و ماهیت جهان شمول دارد و از طرف دیگر نظام آموزش عالی با موضوعات جدیدی مواجه شده است که قبلاً آنها را تجربه نکرده است و در نهایت تصمیم گیری در خصوص حل مسایل و مشکلات نظام آموزشی عالی بسیار سخت و پیچیده شده است. بنابراین موفقیت این مطالعه در گرو انتخاب رویکرد مناسب در تدوین راهبردهای تحول نظام آموزش عالی است. از اینرو جهت بررسی وضعیت موجود و مطلوب نظام آموزش عالی از «رویکرد توصیفی» استفاده می‌گردد که در آن راهبردها براساس بینش و بصیرت و تفکر استراتژیک تدوین خواهد شد. در مکتب شناخت، تشکیل راهبردها به عنوان یک فرایند ذهنی است و این راهبردها حاصل ساختار دانش و فرایند تفکر خبرگان که از طریق تجربه مستقیم آنهاست شکل می‌گیرد. به عبارت دیگر دو موضوع «ساختار دانش» و «تجربه» نقش اصلی را در مکتب شناخت ایفا می‌نمایند به طوری که باعث حرکت دو بال می‌شود: بال دانش و بال تجربه. یک بال که خیلی مثبت نگر است و با فرایند و ساختارسازی دانش بدنبال ایجاد نوعی

نگرش عینی در ایجاد تصویر مطلوب در نظام آموزشی است. و بال دیگر، تجربه، که قابلیت ترسیم وضعیت واقعی نظام آموزش عالی را دارا می باشد و با تمرکز بر محیط های درونی و بیرونی به تغییر و تحولات مورد انتظار پاسخگو است. در عین حال با توجه به وسعت و گستردگی موضوعات در عرصه آموزش کشور و بویژه آموزش عالی و امکان اشراف کامل به تمام حوزه های مورد نظر توسط خبرگان، در پروژه حاضر سعی شده با برخورداری از برخی شیوه های تدوین استراتژی مبتنی بر برنامه ریزی جهت رفع برخی کاستی های ممکن استفاده شود. بدین منظور قبل از هرگونه استفاده و بهره گیری از نظر خبرگان، تیم های تخصصی چهارگانه (برطبق ساختار اجرایی پروژه- شکل ۸) داده های لازم را جمع آوری و در قالب خلاصه گزارشات کارشناسی در اختیار خبرگان هر یک از هسته ها (برطبق ساختار اجرایی پروژه- شکل ۸) برای بررسی ارائه خواهد داد. لذا رویکرد مورد استفاده در طرح حاضر ترکیبی از روش های برنامه ای- شناختی یا عبارتی تجویزی- توصیفی خواهد بود.

بدین ترتیب راهبردها بصورت انسجام یافته تبلور پیدا می کنند و در قالب مفاهیم، نقشه ها، طرح ها و برنامه ها جهت تغییر و تحول نظام آموزشی عالی عمل می کنند.

۴- مراحل طرح تحول نظام آموزش عالی کشور

طرح تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور بعنوان بخشی از طرح کلان تحول راهبردی علم و فناوری کشور در تحقق و ترسیم اهداف علمی چشم انداز بیست ساله کشور تهیه و در قالب حوزه های ذیل مورد مطالعه قرار گرفته است.

- مطالعه مبانی نظری- فلسفی توسعه و تحول آموزش عالی
- بررسی سیاست ها و برنامه های فعلی کلان نظام آموزشی کشور (آموزش عمومی، مهارتی (علمی- کاربردی)، و آموزش عالی)
- مطالعه کلان تطبیقی و ارزیابی وضعیت آموزش کشورهای منتخب (ترکیه، ژاپن، ایالات متحده آمریکا، رژیم صهیونیستی، انگلستان، هند، پاکستان، مالزی)
- بررسی نیاز های ملی، روندهای جهانی و محک زنی وضع موجود رقبا و پیشگامان جهان (آینده نگری)
- اقدامات و تصورات آینده پیشگامان در جهان
- ارزیابی وضعیت موجود آموزش کشور براساس شاخص های پذیرفته شده بین المللی (شایان ذکر است که فهرست شاخص ها در کمیته راهبری نهایی شده است.)
- ارزیابی سناریوهای جهانی و انتخاب بهترین سناریو
- تحلیل شکاف وضع موجود و مطلوب نظام آموزش عالی کشور

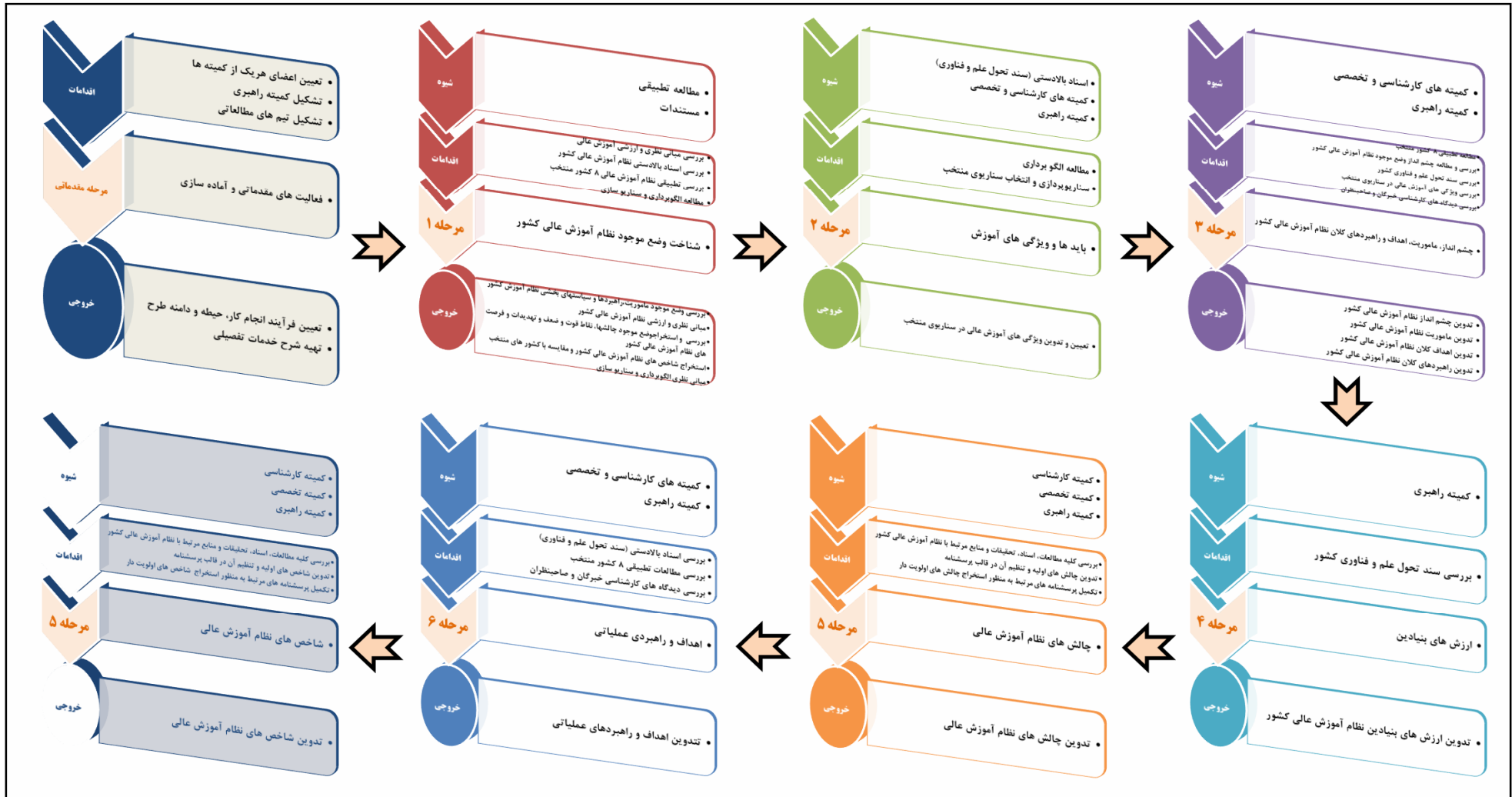

گزارش مدیریتی سند تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور

- جهت گیری ها و اولویت های راهبردی
- بررسی نیازها و تدوین چالش های راهبردی با توجه به شرایط محیط درونی (خرده نظام ها) و محیط بیرونی (ملی و بین المللی)، انتظارات، عوامل کلیدی و سناریو های منتخب
- تدوین چشم انداز، رسالت، اهداف کلان، و راهبرد های کلان نظام آموزش عالی کشور
- تدوین و تنظیم گزارش سند تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور

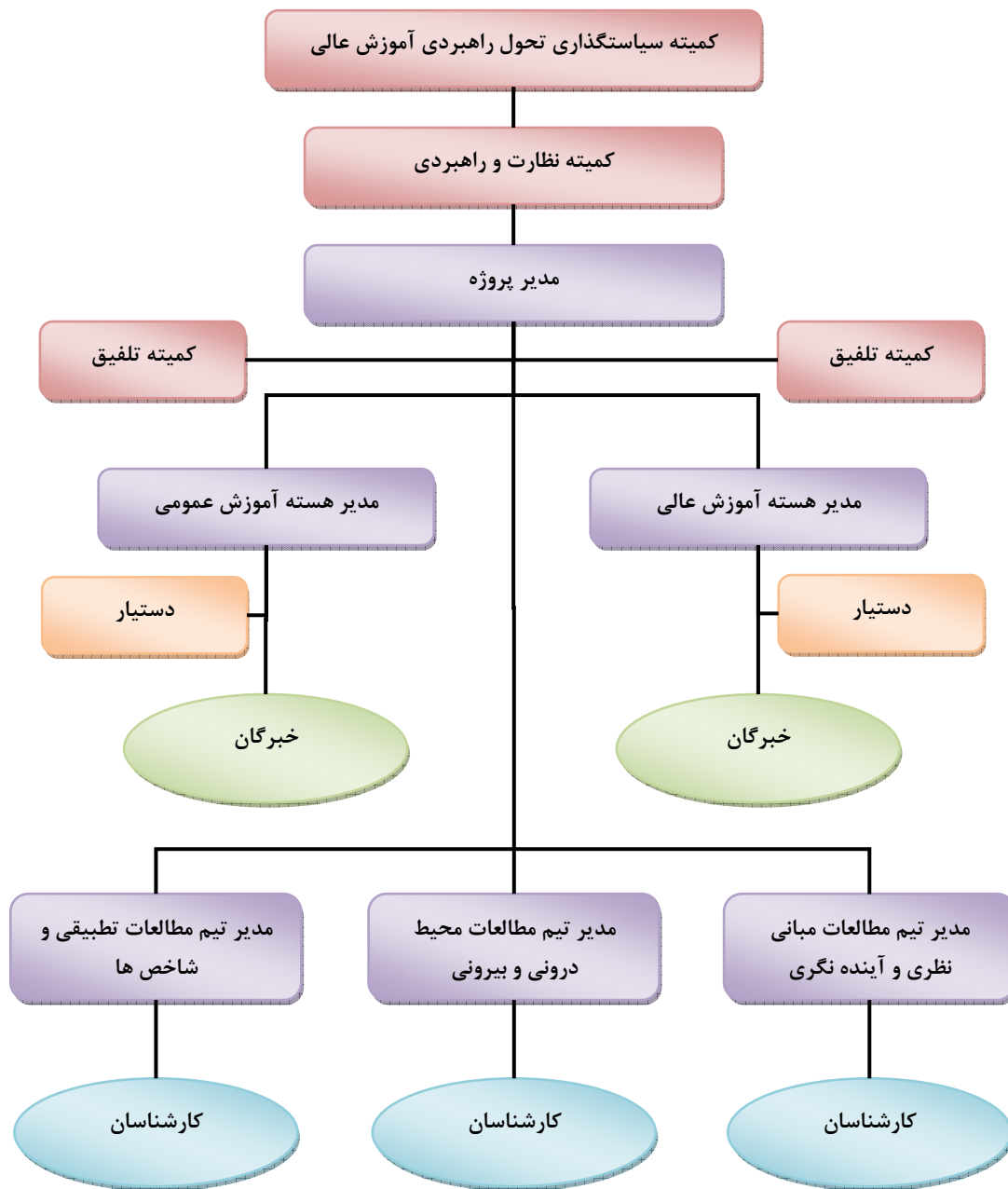

۵- فرآیند عملیاتی طرح

۶- ساختار اجرایی و سازماندهی پروژه

شکل ۸: ساختار اجرایی و سازماندهی پروژه

بخش دهم:

تدوین و تنظیم طرح

۷- بیانیه ارزش‌های بنیادین

مبانی ارزشی نظام آموزشی مبتنی بر سند راهبردی علم و فناوری کشور می باشد مشخص کننده جهت‌گیری‌های نظام، اولویت‌ها و بایدها و نبایدها در کلیه عرصه‌های نظام علم و فناوری از جمله نظام آموزش است که عبارتند از:

بیانیه ارزش‌های بنیادین

- ❖ توحید محوری علم و فناوری
- ❖ علم‌بدایت‌گر و هدف‌مندی آخرت‌گرایانه علم و فناوری
- ❖ عدالت محوری، فرصت‌های برابر و پرورش استعداد متناسب با الگوی مردم‌سالاری دینی
- ❖ کرامت انسان با تکیه بر آزادی و تقویت روحیه متبحر و بررسی علمی
- ❖ آزاداندیشی و تبادل آرا و تضارب افکار (جدال احسن)
- ❖ تکریم علم و عالم، ارزشمندی فعالیت علمی و ضرورت احترام حقوقی و اخلاقی به آفرینش‌های فکری
- ❖ علم‌توانمندساز و ثروت‌آفرینی (علم نافع)
- ❖ صفت‌سنگی علمی به خصوص در بازبینی و طراحی علوم انسانی در چارچوب جهان‌بینی اسلامی
- ❖ تقدم مصالح عمومی بر منافع فردی و گروهی و تقویت روحیه تعاون و مشارکت
- ❖ ارج‌گذاشتن به تجربیات و دستاوردهای علمی بشر و بهره‌گیری از آنها در چارچوب نظام ارزشی کشور
- ❖ تعامل فعال و الهام‌بخش با محیط جهانی و فرآیندهای توسعه علم و فناوری در جهان
- ❖ اخلاق محوری، مسئولیت‌پذیری آحاد جامعه علمی و نهادهای مرتبط با آن

۸- ویژگی های آموزش در سناریوی منتخب (وضعیت مطلوب آینده)

بر اساس انتخاب سناریوی جهش مرزشکنانه علم و فناوری آینده . ج . ۱۰ . ایران که مبنای تعیین بایدها و ملاحظات کلان در سه محور اصلی آموزش، پژوهش و فناوری قرار گرفته است. گزارش حاضر با در نظر گرفتن کلیات این انتخاب و در یک همسویی منسجم مهمترین ویژگیها آموزش در سناریوی کلان فوق الذکر را با رویکرد سیستمی در قالب درونداد، میان داد و برون داد به شرح ذیل نهایی و ارائه شده است:

ویژگی های آموزش در سناریوی منتخب

درون داد:

- ❖ تنوع بخشی در شیوه پذیرش با تمرکز بر کیفیت
- ❖ انضام نقش فعال بخش غیردولتی در توسعه آموزش عالی
- ❖ تنوع بخشی به منابع مالی در دانشگاههای دولتی

میان داد:

- ❖ آموزش مبتنی بر فرهنگ، اصول و ارزشهای اسلامی- ایرانی
- ❖ ایجاد نظام نظارت و ارزیابی، اعتبار بخشی برای ارتقاء و بهبود مستمر کیفیت آموزش
- ❖ تقویت و توسعه دانشگاههای پیشرو کشور به منظور رقابت پذیری در تراز دانشگاههای برتر منطقه ای و جهانی
- ❖ آموزشهای مبتنی بر پرورش خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی
- ❖ تقویت و توسعه بکارهای فراغی در آموزش عالی
- ❖ تفویض اختیار، تمرکززدایی، و ارتقاء و توسعه مدیریت دانشگاهها بهره گیری اثر بخش از امکانات و منابع متناسب با شرایط محیطی
- ❖ روش های نوین آموزشی با بهره گیری از فناوری های جدید

خروجی:

- ❖ تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز مبتنی بر آمایش سرزمین و اسناد راهبردی

چشم انداز آموزش عالی

آموزش عالی به عنوان بنیان علم و فناوری، مبتنی است بر
فرهنگ و تمدن اسلامی- ایرانی، رقابت‌پذیر و سرآمد در منطقه، با
قابلیت دسترسی همگانی، ثروت آفرین، توانا در تأمین نیازهای
جامعه و تربیت‌کننده نیروی انسانی مومن، متخصص، خلاق و
کارآفرین.

ماموریت‌های آموزش عالی

- ❖ تعلیم و تربیت نیروی انسانی متخصص، پژوهشگر، ماهر و کارآفرین مورد نیاز جامعه مبتنی بر آموزه‌های اسلامی- ایرانی
- ❖ توسعه و ترویج علم و نهادینه کردن اخلاق حرفه‌ای
- ❖ گسترش آموزش عالی متناسب با ابعاد کلان کشور، نیازهای جامعه و آمایش سرزمین
- ❖ توسعه و تعمیق یادگیری و نهادینه کردن تفکر پژوهش‌دانه و تقویدان
- ❖ دانش افزایی و توانمندسازی نیروی انسانی آموزشی
- ❖ توسعه آموزش عالی فراغلی و بهره‌گیری از فرصت‌های آموزشی منطقه

اهداف کلان آموزش عالی

- ❖ ارتقاء دانش بشری و معیار اسلامی-ایرانی
- ❖ تربیت نیروی انسانی متخصص، پژوهشگر، ماهر و کارآفرین مورد نیاز جامعه
- ❖ ارتقاء بهره‌وری آموزش عالی
- ❖ افزایش سهم آموزش عالی در تولید ثروت ملی (GDP)
- ❖ دسترسی همگانی به آموزش عالی
- ❖ افزایش مسؤلیت‌پذیری علمی و اجتماعی و نهادینه‌سازی اخلاق حرفه‌ای

راهبردهای کلان آموزش عالی

- ❖ گسترش مرزهای دانش و توسعه و تعمیق دانش و معارف اسلامی-ایرانی
- ❖ توانمندسازی و پرورش نیروی انسانی کارآفرین، خودباور و خلاق مورد نیاز جامعه
- ❖ فراهم کردن شرایط مناسب استفاده بهینه از منابع سخت افزاری و نرم افزاری
- ❖ خدمت ارزش، ظرفیت سازی، و تجاری سازی نظام آموزش عالی
- ❖ ایجاد فرصت های عادلانه برای متقاضیان آموزش عالی
- ❖ ترویج و نهادینه سازی فرهنگ و روحیه مسئولیت پذیری و پاسخگویی علمی، اجتماعی و اخلاقی در آموزش عالی

چالش‌های راهبردی

- ❖ ارزیابی، اعتبارسنجی و رتبه‌بندی در آموزش عالی
- ❖ برنامه‌ریزی و ارزیابی برنامه‌های آموزشی
- ❖ اتکالی آموزش عالی به بودجه دولتی (سهم، استقلال و...)
- ❖ توسعه آموزش عالی (تحصیلات تکلیفی، میان‌رشته‌ای، مجازی، غیرحضوری و فناوری‌های نو و پیشرفته، علمی-کاربردی و...)
- ❖ تعدد مراکز تقسیم‌گیری و سیاست‌گذاری در نظام آموزش عالی (تنوع آرا و تقسیم‌ها) (جایگاه و تعدد مراکز برنامه‌ریزی و تقسیم‌گیری در نظام آموزش عالی)
- ❖ مرکز اعدم مرکز در آموزش عالی
- ❖ فرآیند جذب و ارتقای نیروی انسانی در آموزش عالی (شوه‌های جذب هیات علمی پارامترهای ارتقاء)
- ❖ نظام انگلیزشی و پرداخت در آموزش عالی / منزلت اجتماعی هیات علمی
- ❖ توسعه علوم انسانی در نظام آموزش عالی
- ❖ تعامل و تناسب آموزش و پژوهش در نظام آموزش عالی
- ❖ مدرک‌گرایی در جامعه
- ❖ تقاضای اجتماعی برای آموزش عالی
- ❖ کیفیت و استانداردهای آموزشی
- ❖ زیرساخت‌های آموزشی (امکانات، فضای کالبدی، فناوری اطلاعات و...)
- ❖ نیازسنجی و ارتباط متقابل آموزش عالی و حوزه‌های کاربردی جامعه
- ❖ مسؤلیت معنوی، فرهنگی و اجتماعی نظام آموزش عالی و جامعه
- ❖ ارتباطات علمی و آموزشی بین‌المللی
- ❖ قوانین و مقررات در نظام آموزش عالی

❖ ارتقاء دانش بشری و معیار اسلامی- ایرانی

✓ افزایش سهم آموزش در گسترش مرزهای دانش

✓ افزایش سهم دانش بومی در تولید علم و فناوری

❖ تربیت نیروی انسانی متخصص، پژوهشگر، ماهر و کارآفرین مورد نیاز جامعه

❖ ارتقاء بهره‌وری آموزش عالی

✓ برتری آموزشی در منطقه

✓ ارتقاء و تضمین کیفیت آموزش

✓ افزایش کارایی منابع در آموزش عالی

✓ افزایش چابکی و انعطاف پذیری ساختار آموزش عالی

✓ ارتقای کیفیت نظام مدیریت و تصمیم‌گیری در آموزش عالی

❖ افزایش سهم آموزش عالی در تولید ثروت ملی (GDP)

✓ افزایش سهم ملی ستاده‌های آموزش عالی

✓ افزایش درآمد ارزی حاصل از آموزش

❖ دسترسی بهگانی به آموزش عالی

✓ افزایش کمی دسترسی بهگانی

✓ افزایش کیفیت دسترسی بهگانی

❖ افزایش مسئولیت‌پذیری علمی و اجتماعی و نهادینه‌سازی اخلاق حرفه‌ای

✓ افزایش مسئولیت‌پذیری علمی و اخلاقی

✓ افزایش مسئولیت‌پذیری اجتماعی

❖ افزایش سهم آموزش در کترش مرزهای دانش

- ✓ نهادینه کردن فرهنگ آموزش برای پژوهش
- ✓ تنوع بخشی حوزه های علوم
- ✓ توسعه رشته های تلفیقی (بین رشته ای)
- ✓ توسعه تحصیلات تکمیلی
- ✓ توسعه آموزش های مرتبط با فناوری های نوین پیشرفته مبتنی بر اولویت های کشور

❖ افزایش سهم دانش بومی در تولید علم و فناوری

- ✓ کترش علوم انسانی، معارف اسلامی و هنر
- ✓ کترش علوم پزشکی مبتنی بر دانش بومی
- ✓ عرضه دانش بومی در سطح بین المللی

❖ تربیت نیروی انسانی متخصص، پژوهشگر، ماهر و کارآفرین مورد نیاز جامعه

- ✓ استعدادیابی و حمایت از سرمایه انسانی (اساتید، دانشمندان، دانشجویان، نخبگان و استعداد های درخشان)
- ✓ توسعه آموزش های علمی کاربردی
- ✓ توسعه آموزش های کارآفرینی در دانشگاه ها
- ✓ تربیت نیروی انسانی با رویکرد نیاز های تخصصی و تحقیقاتی بخش های مختلف جامعه
- ✓ طراحی و توسعه آموزش برای تربیت پژوهشگران، ماسلمان مورد نیاز جامعه

❖ برتری آموزشی در منطقه

- ✓ توسعه و تنوع ارتباطات بین المللی و حضور در عرصه جهانی
- ✓ حمایت از دانشگاه های برتر به منظور قرار گرفتن در تراز دانشگاه های بین المللی
- ✓ حمایت از انجمن های علمی
- ✓ توسعه قطب های آموزشی
- ✓ بسترسازی برای تولید نظریه های علمی
- ✓ نهادینه کردن رویکرد آندگمکری در آموزش عالی

۱۵- اهداف و راهکارهای عملیاتی نظام آموزش عالی کشور - ادامه

❖ ارتقاء و تضمین کیفیت آموزشی

- ✓ حفظ و ارتقای مستمر استانداردهای آموزش عالی
- ✓ دستیابی به استانداردهای جهانی آموزشی
- ✓ پایش فعالیت های علمی و آموزشی جهان برای نقش آفرینی منطقه ای و بین المللی
- ✓ بازنگری و بروزرسانی برنامه های درسی
- ✓ بازنگری در ساختار و نوسازی فرآیندهای آموزش علوم انسانی و مطالعات اجتماعی و فرهنگی
- ✓ توسعه و بهبود مستمر نظام ارزیابی و نظارت فعالیت های آموزشی

❖ افزایش کارایی منابع در آموزش عالی

- ✓ جذب نیروی انسانی آموزشی کارآمد
- ✓ آموزش مداوم و روزآمد نیروی انسانی آموزشی
- ✓ بهبود حرم اعصابی هیات علمی دانشگاه ها
- ✓ تنوع بخشی و توسعه منابع مالی
- ✓ بکارگیری منابع و امکانات سخت افزاری و نرم افزاری روزآمد
- ✓ توسعه کمی و کیفی فضاهای آموزشی
- ✓ استفاده بهینه از منابع آموزش عالی

❖ افزایش چابکی و انعطاف پذیری ساختار آموزش عالی

- ✓ طراحی و بهبود مستمر فرآیندهای آموزش عالی
- ✓ افزایش سهم بخش غیردولتی در آموزش عالی
- ✓ بازتعریف و بهبود نظام حقوقی در آموزش عالی
- ✓ توسعه ساختارها و زیرساخت های لازم برای فعالیت های آموزشی (کارگاه ها، آزمایشگاه ها، کتابخانه ها و...)

۱۵- اهداف و راهکارهای عملیاتی نظام آموزش عالی کشور - ادامه

❖ ارتقای کیفیت نظام مدیریت و تصمیم‌گیری در آموزش عالی

- ✓ توسعه سطح اختیارات دانشگاه‌ها در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی
- ✓ شایسته‌سالاری در انصاب مدیران آموزشی و ارتقای دانش مدیریتی آنها
- ✓ توسعه و بهبود نظام انگیزشی در آموزش عالی
- ✓ استقرار چرخه بهره‌وری

❖ افزایش سهم ملی ستادهای آموزش عالی

- ✓ بهبود تعالی بخش آموزش با سایر بخش‌ها
- ✓ کاربرد ی‌کردن و تجاری‌سازی محصولات آموزش عالی

❖ افزایش افزایش درآمد ارزی حاصل از آموزش

- ✓ کاربرد ی‌کردن و تجاری‌سازی محصولات آموزش عالی
- ✓ ایجاد محیط جذاب برای داوطلبان آموزشی در منطقه
- ✓ افزایش ظرفیت پذیرش دانشجویان خارجی
- ✓ ایجاد شعب دانشگاه‌های ایرانی در خارج از کشور

❖ افزایش کمی دسترسی بهگانی

- ✓ توسعه آموزش‌های مهارت‌محور متناسب با آرایش سرزمین و نیازهای منطقه
- ✓ تنوع بخشی در شیوه‌های پذیرش و آموزش
- ✓ توسعه آموزش‌های مجازی
- ✓ تسهیل حضور بخش غیردولتی در توسعه آموزش عالی

۱۵- اهداف و راهکارهای عملیاتی نظام آموزش عالی کشور - ادامه

❖ افزایش کیفیت دسترسی بهمانی

- ✓ ایجاد فرصت های آموزشی برابر و عادلانه
- ✓ توسعه متناسب و متوازن نظام آموزش
- ✓ ایجاد شبکه علمی

❖ افزایش مسئولیت پذیری علمی و اخلاقی

- ✓ فرهنگ سازی وجدان کاری و اخلاق حرفه ای در مراکز آموزش عالی
- ✓ تعریف حقوق مالکیت فکری و نهاده سازی فرهنگ احترام به آن در سطح ملی و بین المللی
- ✓ توسعه و ترویج فرهنگ تکریم علم و عالم در جامعه
- ✓ توسعه فرهنگ کارگروهبی علمی
- ✓ ترویج فرهنگ احترام به ارزش های اصیل جامعه در دانش آموختگان نظام آموزش عالی

❖ افزایش مسئولیت پذیری اجتماعی

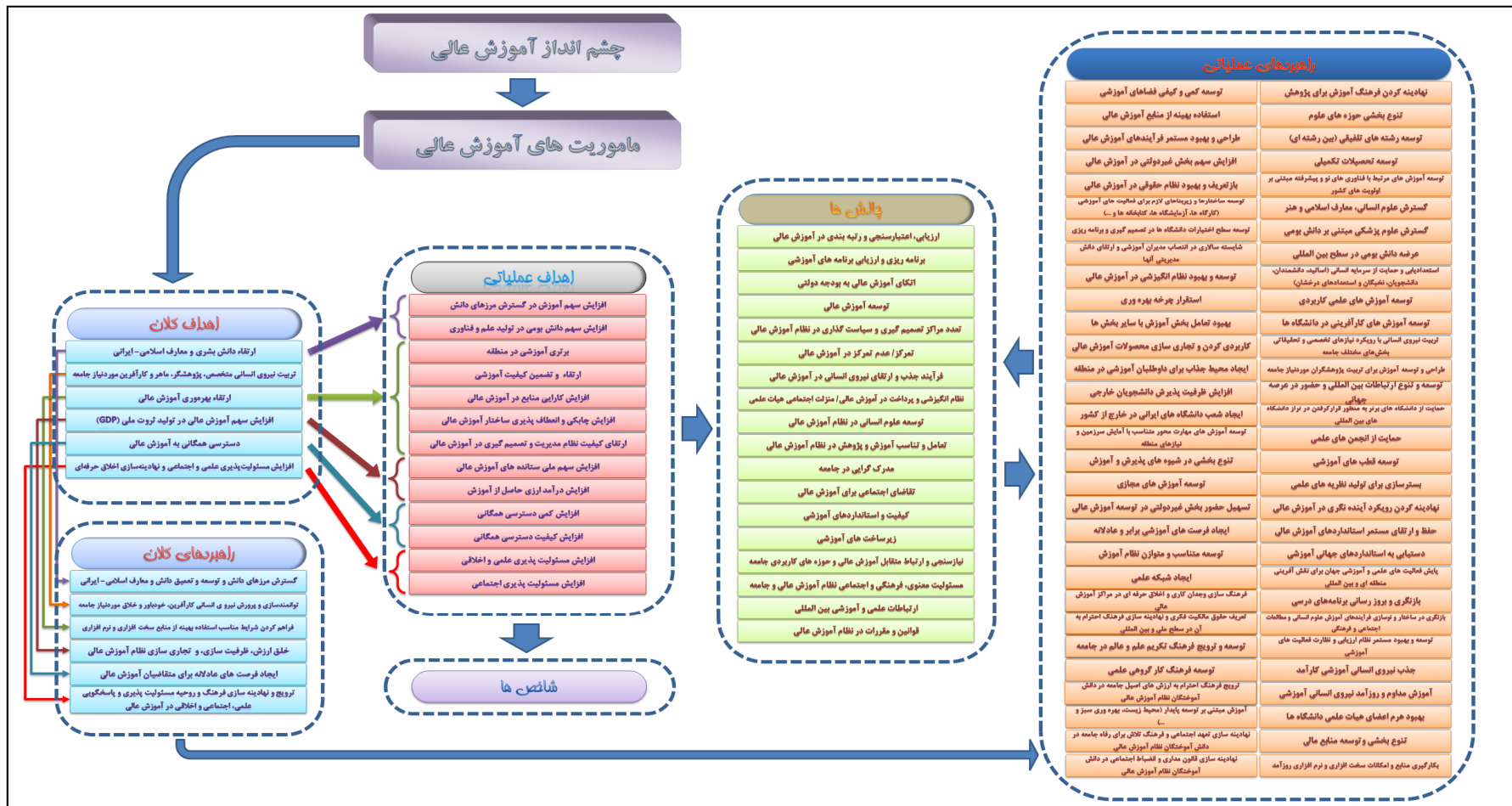
- ✓ آموزش مبتنی بر توسعه پایدار (محیط زیست، بهره وری سبز و...)
- ✓ نهاده سازی تعهد اجتماعی و فرهنگ تلاش برای رفاه جامعه در دانش آموختگان نظام آموزش عالی
- ✓ نهاده سازی قانون مداری و انضباط اجتماعی در دانش آموختگان نظام آموزش عالی

گزارش مدیریتی سند تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور

۱۶- فرآیند تدوین سند راهبردی نظام آموزش عالی

گزارش مدیریتی سند تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور

چالش‌ها	راهبردهای عملیاتی
ارزیابی، اعتبارسنجی و رتبه بندی در آموزش عالی	برنامه ریزی و ارزیابی برنامه های آموزشی
برنامه ریزی و ارزیابی برنامه های آموزشی	انکای آموزش عالی به بودجه دولتی
انکای آموزش عالی به بودجه دولتی	توسعه آموزش عالی
توسعه آموزش عالی	تعدد مراکز تصمیم گیری و سیاست گذاری در نظام آموزش عالی
تعدد مراکز تصمیم گیری و سیاست گذاری در نظام آموزش عالی	تمرکز/ عدم تمرکز در آموزش عالی
تمرکز/ عدم تمرکز در آموزش عالی	فرا رتبه جذب و ارتقای نیروی انسانی در آموزش عالی
فرا رتبه جذب و ارتقای نیروی انسانی در آموزش عالی	نظام انگیزشی و پرداخت در آموزش عالی / منزلت اجتماعی هیات علمی
نظام انگیزشی و پرداخت در آموزش عالی / منزلت اجتماعی هیات علمی	توسعه علوم انسانی در نظام آموزش عالی
توسعه علوم انسانی در نظام آموزش عالی	تامل و تناسب آموزش و پژوهش در نظام آموزش عالی
تامل و تناسب آموزش و پژوهش در نظام آموزش عالی	مدرک گرایی در جامعه
مدرک گرایی در جامعه	نفاذی اجتهادی برای آموزش عالی
نفاذی اجتهادی برای آموزش عالی	کیفیت و استانداردهای آموزشی
کیفیت و استانداردهای آموزشی	زیرساخت های آموزشی
زیرساخت های آموزشی	نیازسنجی و ارتباط متقابل آموزش عالی و حوزه های کاربردی جامعه
نیازسنجی و ارتباط متقابل آموزش عالی و حوزه های کاربردی جامعه	مسئولیت منوی، فرهنگی و اجتماعی نظام آموزش عالی و جامعه
مسئولیت منوی، فرهنگی و اجتماعی نظام آموزش عالی و جامعه	ارتباطات علمی و آموزشی بین المللی
ارتباطات علمی و آموزشی بین المللی	قوانین و مقررات در نظام آموزش عالی

اهداف عملیاتی

چالش‌ها

راهبردهای عملیاتی

چالش‌ها	اهداف عملیاتی
افزایش سهم آموزش در گسترش مرزهای دانش	افزایش سهم دانش بومی در تولید علم و فناوری
افزایش سهم دانش بومی در تولید علم و فناوری	تربیت نیروی انسانی متخصص، پژوهشگر، ماهر و کارآفرین موردنیاز جامعه
تربیت نیروی انسانی متخصص، پژوهشگر، ماهر و کارآفرین موردنیاز جامعه	برتری آموزشی در منطقه
برتری آموزشی در منطقه	ارتقاء و تضمین کیفیت آموزشی
ارتقاء و تضمین کیفیت آموزشی	افزایش کارایی منابع در آموزش عالی
افزایش کارایی منابع در آموزش عالی	افزایش چابکی و انعطاف پذیری ساختار آموزش عالی
افزایش چابکی و انعطاف پذیری ساختار آموزش عالی	ارتقای کیفیت نظام مدیریت و تضمین گیری در آموزش عالی
ارتقای کیفیت نظام مدیریت و تضمین گیری در آموزش عالی	افزایش سهم ملی ستانده های آموزش عالی
افزایش سهم ملی ستانده های آموزش عالی	افزایش درآمد آرزوی حاصل از آموزش
افزایش درآمد آرزوی حاصل از آموزش	افزایش کمی دسترسی همگانی
افزایش کمی دسترسی همگانی	افزایش کیفیت دسترسی همگانی
افزایش کیفیت دسترسی همگانی	افزایش مسئولیت پذیری علمی و اخلاقی
افزایش مسئولیت پذیری علمی و اخلاقی	افزایش مسئولیت پذیری اجتماعی

۱۷- شاخص‌های نظام آموزش عالی کشور

خلاصه گزارش حاضر از شاخص‌های نظام آموزش عالی کشور بر اساس مطالعات تطبیقی از ۸ کشور منتخب، بررسی کلیه شاخص‌های موجود در نظام آموزش عالی و نظر سنجی خبرگان تهیه و تنظیم شده است. در این فرایند به این مهم توجه شده است تا کلیه اهداف و برنامه‌های راهبردی نظام آموزش عالی از قابلیت سنجش از طریق شاخص‌های ارائه شده را دارا باشد.

این شاخص‌ها بر اساس طبقه بندی موضوعی زیر ارائه شده اند:

- شاخص‌های نظام آموزشی
- شاخص‌های پژوهشی
- شاخص‌های تعامل بین المللی
- شاخص‌های هیات علمی
- شاخص‌های نیروی اداری
- شاخص‌های آموزشی
- شاخص‌های اقتصادی/مالی
- شاخص‌های دانش آموختگان
- سایر شاخص‌ها

این شاخص‌ها بر اساس ماهیت از نظر تطبیق پذیری با شرایط موجود به سه دسته تقسیم شده است:

۱. شاخص‌های مشترک که آمارهای آن هم در مورد ایران و هم در مورد کشورهای منتخب مورد بررسی وجود دارد. (۱۷ شاخص)
۲. شاخص‌هایی که بومی و خاص ایران هستند و آمارهای آن موجود است. (۱۷ شاخص)
۳. شاخص‌هایی که بومی و خاص ایران هستند و آمارهای آن موجود نیست. (۵۰ شاخص)

جداول ۱، ۲ و ۳ به ترتیب شاخص‌های مزکور را نشان می‌دهد.

جدول (۱): شاخص‌های آموزش عالی منطبق بر شاخص‌ها و آمارهای موجود در سطح بین‌المللی

نوع شاخص	شاخص
آموزشی	نسبت دانشجویان به تفکیک گروه تحصیلی (گروه‌های تحصیلی شامل: پزشکی، علوم انسانی، علوم پایه، فنی و مهندسی، کشاورزی و دامپزشکی، هنر)
	نسبت پذیرفته‌شدگان دختر به پسر
	تعداد دانشجویان به ازای هر صد هزار نفر به تفکیک گروه‌های تحصیلی و جنسیت.
اقتصادی/مالی	نسبت دانشجویان شاغل به تحصیل در خارج به کل دانشجویان کشور در سال
	درصد هزینه‌های آموزش عالی به کل هزینه‌های آموزش کشور
	سرانه هزینه‌های عمومی هر فرد در بخش آموزش عالی به هر واحد تولید ناخالص داخلی
	درصد هزینه‌های آموزشی مؤسسات آموزشی خصوصی به تولید ناخالص داخلی
	درصد هزینه‌های آموزشی مؤسسات آموزشی (از منابع عمومی) به تولید ناخالص داخلی
	درصد توزیع هزینه‌های جاری به هزینه‌های آموزش آموزش عالی
	درصد هزینه‌های آموزشی از منظر سرمایه به کل هزینه‌های آموزشی مؤسسات عمومی
دانش آموخته	نسبت دانش آموختگان در حوزه‌های علم به کل دانش آموختگان در سال
	درصد دانش آموختگان آموزش عالی در حوزه آموزش و پرورش
تعامل بین‌المللی	نسبت دانشجویان خارجی مشغول به تحصیل در ایران به کل دانشجویان
هیات علمی	نسبت استاد به دانشجو به تفکیک مقطع و گروه
نیروی اداری	تعداد کل کارکنان در بخش آموزش عالی
سایر	تعداد کل افراد در محدوده سنی دانشگاه

جدول (۲): شاخص‌های آموزش عالی بومی ایران و دارای آمار وضع موجود

نوع شاخص	شاخص
نظام آموزشی	نسبت دانشجویان مجازی، شبانه و نیمه حضوری به کل دانشجویان
	سهم شیوه‌های پذیرش دانشجو در مقاطع مختلف
	نرخ رشد مؤسسات آموزش عالی به تفکیک دولتی و غیر دولتی
آموزشی	نسبت (تعداد پذیرفته شده هر جنسیت به کل پذیرفته شده سال) پذیرفته شدگان به تفکیک جنسیت، گروه تحصیلی و مقطع (گروه‌های تحصیلی شامل: پزشکی، علوم انسانی، علوم پایه، فنی و مهندسی، کشاورزی و دامپزشکی، هنر).
	نسبت پذیرفته شدگان به تفکیک مقطع (گروه‌های تحصیلی شامل: پزشکی، علوم انسانی، علوم پایه، فنی و مهندسی، کشاورزی و دامپزشکی، هنر)
	درصد پذیرش (نسبت به کل پذیرش شدگان) دانشجو به تفکیک جنسیت و مقطع در دانشگاه‌های دولتی و غیر دولتی

نوع شاخص	شاخص		
دانش آموخته	نسبت دانش آموختگان دوره های تحصیلات تکمیلی در صدهزارنفر به تفکیک گروه های تحصیلی در سال (به مجموع دانش آموختگان شامل مقاطع کارشناسی، ارشد، دکنترای حرفه ای و تخصصی)		
	نسبت اعضای هیات علمی تمام وقت به دانشجویان در سال		
	نسبت اعضای هیات علمی دارای مدرک Ph.D. به کل اعضای هیات علمی در سال		
	نسبت استاد، دانشیار، استادیار و مربی به کل اعضای هیات علمی در سال		
	هیات علمی	ترکیب هرم اعضای هیات علمی (تعداد مربی، استادیار، دانشیار و استاد) در دانشگاه های دولتی و غیردولتی به تفکیک حوزه های علم	
		تعداد اعضای هیات علمی به ازای هر یک میلیون نفر به تفکیک گروه های تحصیلی و جنسیت (اطلاعات هیئت علمی بر اساس گروه تحصیلی موجود نیست).	
		نرخ رشد هیات علمی تمام وقت	
		نرخ رشد جذب اعضای هیات علمی	
		سایر	نسبت پذیرفته شدگان از هر استان به جمعیت استان

جدول (۳): شاخص های آموزش عالی بومی فاقد آمار

نوع شاخص	شاخص
پژوهشی	سهم ایران از تولید علم در منطقه آسیای جنوب غربی
	سهم ایران از تولید علم در جهان
	نرخ رشد سمینارها، همایش ها، کرسی های نظریه پردازی و کنفرانس های علمی در تولید علم و رفع نیازهای کشور
	تعداد شبکه های علمی - تخصصی (به استثنای انجمنهای علمی)
	نرخ رشد کرسی های نظریه پردازی
	نرخ رشد اساتید پر استناد
	نسبت اعضای هیات علمی صاحب تالیف و ترجمه (کتاب، مقالات علمی و پژوهشی) به کل اعضای هیات علمی در سال
	درصد رشد انجمن های علمی (سالانه)
	نرخ رشد قطب های علمی تاسیس شده
	تعامل بین المللی
درصد اعضای هیات علمی استفاده کننده از فرصت مطالعاتی به کل اعضای هیات علمی به تفکیک مرتبه علمی و جنسیت در سال	
نسبت اعضای هیات علمی مدعو بین المللی به کل اعضای هیات علمی در سال	

نوع شاخص	شاخص
هیات علمی	میزان روحیه کارگروهی اعضای هیات علمی
	میزان تعهد اجتماعی و اخلاقی اعضای هیات علمی
	نسبت شهرت حرفه ای عضو هیات علمی در هر رشته
	سرانه مشارکت اعضای هیات علمی در دوره‌های دانش افزایی و توانمندسازی آموزشی (نفر/ساعت)
نیروی اداری	نسبت اعضای هیات علمی دانش آموخته خارج از کشور به کل اعضای هیات علمی در سال
	نسبت مدیران آموزشی دارای تحصیلات مرتبط به کل مدیران آموزشی دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی
آموزشی	شاخص قابلیت مدیریت (رهبری) در آموزش عالی
	میزان تعهد اجتماعی و اخلاقی دانشجویان
	نسبت دانشجویان رشته های کاربردی به کل دانشجویان در سال
	نرخ رشد دانشجویان دارای استعداد درخشان (وزارتین علوم و بهداشت)
	میزان روحیه کارگروهی دانشجویان
	متوسط ماندگاری دانشجویان در هر رشته /مقطع
	تعداد متوسط دانشجویان هر کلاس درس / رشته / مقطع
	نسبت دانشجویان مشروط به کل دانشجویان در هر ترم به تفکیک گروه تحصیلی و مقطع
	نسبت دانشجویان بورسیه توسط بخش دولتی در خارج از کشور در سال
	نسبت دانشجویان انصرافی به کل دانشجویان در سال
اقتصادی - مالی	نسبت هزینه صرف شده برای نهادهینه ساختن تحقیق، خلاقیت، نوآوری و نظریه پردازی علمی به اعتبارات کل دانشگاه
	سهم بودجه آموزش عالی از بودجه عمومی دولت
	نرخ رشد حقوق و دستمزد اعضای هیات علمی به قیمت ثابت
	درصد هزینه های آموزش و تحقیقات از تولید ناخالص داخلی به تفکیک دولتی و غیر دولتی
	نسبت هزینه های تکنولوژی آموزشی به کل هزینه های آموزشی
	نسبت هزینه های تجهیزات آزمایشگاهی و کارگاهی دانشگاه ها به کل هزینه های دانشگاه ها
	نسبت هزینه های جاری به کل هزینه های آموزش عالی
	نرخ رشد واقعی هزینه تمام شده هر دانشجو به تفکیک رشته، مقطع و گروه های تحصیلی
	نسبت هزینه های سرمایه ای آموزشی به کل هزینه های آموزش
	میزان سرمایه گذاری بخش های غیر دولتی در توسعه آموزش عالی
دانش آموخته	سرانه ارزی دانشجویان بین المللی
	نسبت جذب دانش آموختگان در بازار کار به کل دانش آموختگان
	نسبت دانش آموختگان کار آفرین به دانش آموختگان هر رشته در سال
	درصد دانش آموختگان شاغل به کل دانش آموختگان
	نسبت دانشگاه های برتر به کل دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی
	سرانه دانشجو به تخت بیمارستان آموزشی در رشته های علوم پزشکی

نوع شاخص	شاخص
سایر	نسبت شرکت کنندگان دوره های آموزش مداوم علوم پزشکی به کل مشمولین
	سرايه فضاي آموزشي به تفكيك گروههاي آموزشي (پنج گانه ايران: علوم تجربي، انساني، رياضي و فيزيك، هنر، كشاورزي)
	درصد پوشش آموزش عالی به جمعیت ۱۸ تا ۲۴ سال کشور به تفکیک جنسیت و استان

۱۷-۱- استخراج شاخص های مقایسه ای دارای آمار ایران و کشورهای منتخب

جدول ۱۶. شاخص های مقایسه ای دارای آمار ایران و کشورهای منتخب

ردیف	شاخص	جهت/انرم	نوع شاخص	پوشش هدفی	ایران		مطلوب منطقه‌ای		مطلوب جهانی	
					مقدار	نرخ رشد	مقدار	درصد رشد	مقدار	درصد رشد
۱.	دانش آموختگان	نسبت دانش آموختگان در حوزه‌های علم به کل دانش آموختگان در سال*	کمی	۲	۱۰,۹	۱۷,۷	ترکیه	۳,۸	ترکیه	
۲.		درصد دانش آموختگان آموزش عالی در حوزه آموزش و پرورش*	کمی	۲	۳,۵	۳۸,۲	ترکیه	۹,۸	ترکیه	
۳.	مالی و اقتصادی	درصد هزینه های آموزش عالی به کل هزینه های آموزش کشور*	کمی	۰,۲ ۳۳	۱۵,۴	-۵,۶	هند	۴,۴	انگلیس	۵,۴
۴.		سرانه هزینه های عمومی هر فرد در بخش آموزش عالی به هر واحد تولید ناخالص داخلی*	کمی	۴۱	۲۳,۲	-۹	هند	۰	انگلیس	۷,۲
										۲۲,۳
										۳۲,۳

گزارش مدیریتی سند تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور

ردیف	شاخص	جهت/انوم	نوع شاخص	پوشش هدفی	ایران		مطلوب منطقه‌ای		مطلوب جهانی		
					مقدار	نرخ رشد	مقدار	درصد رشد	مقدار	درصد رشد	مقدار
۵		درصد هزینه های آموزشی موسسات آموزشی خصوصی به تولید ناخالص داخلی*	کمی	۴۱	-	-	۴,۸	۱۰,۲	۹,۵	۹۴	
۶		درصد هزینه های آموزشی موسسات آموزشی (از منابع عمومی) به تولید ناخالص داخلی*	کمی	۴۱	-۷,۳	۷۲,۵	۱۴,۳	۱۰,۴		هند	
۷		درصد توزیع هزینه های جاری به هزینه های آموزش آموزش عالی*	کمی	۳۵,۴۱		-۵,۴	۱۴,۳۶	۳۴,۸۹		مالزی	
۸		درصد هزینه های آموزشی از منظر سرمایه به کل هزینه های آموزشی موسسات عمومی*	کمی			۱۱,۲	۱۷,۸۵			ایران	
			نسبت دانشجویان به تفکیک گروه تحصیلی (گروه های تحصیلی شامل: پزشکی، علوم انسانی، علوم پایه، فنی و مهندسی، کشاورزی و دامپزشکی، هنر) *	کمی							

گزارش مدیریتی سند تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور

ردیف	شاخص	جهت/انرم	نوع شاخص	پوشش هدفی	ایران		مطلوب منطقه‌ای		مطلوب جهانی	
					مقدار	نرخ رشد	مقدار	درصد رشد	مقدار	درصد رشد
۹		نسبت دانشجویان حوزه آموزش و پرورش	کمی		۲,۶۳	۱۹,۵	مالزی	۶۰	مالزی	
۱۰		نسبت دانشجویان حوزه علوم انسانی و هنر	کمی		۱۲,۸۳	-۰,۹	هند	۱۴,۷	هند	
۱۱		نسبت دانشجویان حوزه علوم اجتماعی و بازرگانی و حقوق	کمی		۲۷,۸	۹,۸	ایران		ایران	
۱۲		نسبت دانشجویان حوزه علوم	کمی		۱۳,۳۰	-۳,۹	مالزی	۱۵,۵	مالزی	
۱۳		نسبت دانشجویان حوزه مهندسی و ساخت و تولید	کمی		۲۷,۱۹	۲۸	هند	۲۹,۱	هند	۶,۵
۱۴		نسبت دانشجویان حوزه کشاورزی	کمی		۶,۴۶	۸,۸	مالزی	۲۱,۷	مالزی	۱۴
۱۵		نسبت دانشجویان حوزه سلامت و رفاه	کمی		۶,۵۰	-۳,۶	هند	۳۶,۴	هند	۲۰

گزارش مدیریتی سند تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور

ردیف	شاخص	جهت/انوم	نوع شاخص	پوشش هدفی	ایران		مطلوب منطقه‌ای		مطلوب جهانی	
					مقدار	نرخ رشد	مقدار	درصد رشد	مقدار	درصد رشد
۱۶	آموزشی	نسبت دانشجویان حوزه خدمات	کمی		۱,۷۷	۳۷,۷	ایران		ژاپن ۶,۸۳	۷۳,۲
		تعداد دانشجو به ازای هر صد هزار نفر به تفکیک گروه های تحصیلی و جنسیت. ^۳	کمی							
۱۷		تعداد دانشجو به ازای هر صد هزار نفر در حوزه آموزش و پرورش	کمی		۸۰	۱۹,۵ -	مالزی ۳۸۴	۶۰,۵	مالزی	
۱۸		تعداد دانشجو به ازای هر صد هزار نفر در حوزه علوم انسانی و هنر	کمی		۳۹۰	-۰,۹	هند ۱۴	۱۴,۷	هند	
۱۹		تعداد دانشجو به ازای هر صد هزار نفر در حوزه علوم اجتماعی و بازرگانی و حقوق	کمی		۸۴۴	۹,۸	ایران		ایران	

گزارش مدیریتی سند تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور

رشد لازم جهانی	مطلوب جهانی		مطلوب منطقه‌ای			ایران		پوشش هدفی	نوع شاخص	جهت/انوم	شاخص	ردیف
	درصد رشد	مقدار	رشد لازم منطقه‌ای	درصد رشد	مقدار	نرخ رشد	مقدار					
		مالزی		۱۵,۵	مالزی ۵۶۳	-۳,۹	۴۰۴		کمی	تعداد دانشجو به ازای هر صد هزار نفر در حوزه علوم		۲۰
		هند	۷,۹	۲۹,۱	هند ۶۴	۲۸	۸۲۶		کمی	تعداد دانشجو به ازای هر صد هزار نفر در حوزه مهندسی و ساخت و تولید		۲۱
		مالزی	۱۴	۲۱,۷	مالزی ۸۵	۸,۸	۱۹۶		کمی	تعداد دانشجو به ازای هر صد هزار نفر در حوزه کشاورزی		۲۲
		هند		۳۶,۴	هند ۲۳	-۳,۶	۱۹۷		کمی	تعداد دانشجو به ازای هر صد هزار نفر در حوزه سلامت و رفاه		۲۳
		ژاپن	۷,۹	۷۳,۲	ژاپن ۲۱۶	۳۷,۷	۵۴		کمی	تعداد دانشجو به ازای هر صد هزار نفر در حوزه خدمات		۲۴

گزارش مدیریتی سند تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور

ردیف	شاخص	جهت/انوم	نوع شاخص	پوشش هدفی	ایران		مطلوب منطقه‌ای		مطلوب جهانی	
					مقدار	نرخ رشد	مقدار	درصد رشد	مقدار	درصد رشد
۲۵	تعداد دانشجویان شاغل به تحصیل در خارج به کل دانشجویان کشور در سال*	تعداد دانشجوی دختر به ازای هر صد هزار نفر	کمی		۱,۴۸۶	۷,۳	ترکیه	۱۰,۱	۱۴,۵	ترکیه
۲۶		تعداد دانشجوی پسر به ازای هر صد هزار نفر	کمی		۱,۵۵۱	-۷,۷	هند	۲۵,۶		هند
۲۷		نسبت دانشجویان شاغل به تحصیل در خارج به کل دانشجویان کشور در سال*	کمی		۰,۹۶	۱,۲	هند	۲۰,۱	۲۶	
۲۸	هیات علمی	نسبت استاد به دانشجو به تفکیک مقطع و گروه*	کمی		۱۹	-۸,۹	فلسطین اشغالی	۳,۵		فلسطین اشغالی
۲۹	تعامل	نسبت دانشجویان خارجی مشغول به تحصیل در ایران به کل دانشجویان*	کمی	۱۲,۳۱	۰,۰۹	۱۵,۷	ایران			ژاپن

^۳ در این بخش جمعیت سال ۲۰۰۵ هند ۱۰۹۳ میلیون نفر، جمعیت مالزی ۲۳,۹۵ میلیون نفر، جمعیت ژاپن ۱۲۷,۷۶ میلیون نفر، جمعیت

ترکیه ۶۹,۶۶۰ میلیون نفر و جمعیت ایران ۷۰ میلیون نفر در نظر گرفته شده است.

گزارش مدیریتی سند تحول راهبردی نظام آموزش عالی کشور

رشد لازم جهانی	مطلوب جهانی		مطلوب منطقه‌ای			ایران		پوشش هدفی	نوع شاخص	جهت/انوم	شاخص	ردیف
	درصد رشد	مقدار	رشد لازم منطقه‌ای	درصد رشد	مقدار	نرخ رشد	مقدار					
		۳,۱									بین المللی	
		پاکستان	۱۸,۲	۵	پاکستان ۱۷,۴ ۹۶,۴۱۸	۳,۷	۸,۸۲۳, ۷۸۹	۵۱, ۵۲	کمی	تعداد کل افراد در محدوده سنی دانشگاه**	سایر	۳۰

۱۸- انتظارات آموزش عالی از نظام آموزش و پرورش

چالش‌ها و راهبردها (پیشنهادها) ^۴ نظام آموزش و پرورش

بر اساس ویژگی‌های آموزش عالی در سناریوی منتخب مبتنی بر محورهای ۴ گانه، فهرست چالش‌های شناسایی شده و راهبردهایی که برای رویارویی با هر یک پیشنهاد شده است، به تفکیک این محورهای چهارگانه از انتظارات ارائه می‌گردد. توجه به این نکته ضروری است که برخی از چالش‌ها با بیش از یک محور از انتظارات همخوانی داشته و لذا بیش از یکبار در برخی از محورها تکرار و درج شده است. همین وضعیت به تبع برای راهبردهای پیشنهادی هم صادق است.

^۴ به دنبال هر چالش، راهبردها یا پیشنهادها مطرح شده‌اند. با توجه به آن چه در مقدمه آمده است، راهبردها و پیشنهادها فقط ناظر به ابعاد یا عناصر درونی آموزش و پرورش می‌باشند و تمعداً به تحلیل معطوف به عوامل یا محیط‌های بیرونی اثرگذار، مانند آموزش عالی، پرداخته نشده است.

۱-۱۸- محورهای ۴ گانه و چالش‌های مترتب بر آن در نظام آموزش و پرورش کشور

محور نخست: برخورداری از هویت اسلامی- ایرانی

- ❖ جدی انگاشتن حیات مادی و توسعه به عنوان یک تکلیف دینی و زمینه ساز سعادت اخروی و نه مغایر آن (کیش جدیت).
- ❖ تنظیم رفتار و سلوک علمی با اتکاء به قرآن و منابع دینی
- ❖ برخورداری از هویت یکپارچه ایرانی- اسلامی

محور دوم: برخورداری از توانمندیهای علمی

❖ شناخت دقیق استعدادها و علائق و نیازهای اجتماعی توسط دانش آموز، انتخاب رشته تحصیلی دبیرستانی متناسب با آن و ورود به رشته دانشگاهی هماهنگ با این ویژگی‌ها پس از فراغت از تحصیل دبیرستانی. (هرفمندی)

❖ دانش آموختگان (به ویژه در شاخه علوم انسانی) برخورداری از صلاحیت‌های لازم علمی، فکری و انگیزشی

❖ برخورداری از نگرش پژوهشی و انگیزه کشف و خلاقیت (علم‌گرایی و دانش‌جویی)

❖ برخورداری از قدرت تجزیه و تحلیل، تعدیل مساله (ژراندینشی)

❖ تسلط به زبان خارجی (انگلیسی و عربی) و برخورداری از مهارت‌های مربوط به ویژه خواندن و قدرت استقاده

از متون

❖ تسلط به زبان مادری (فارسی) و مهارت‌های ارتباطی به ویژه نوشتن و صحبت کردن

❖ قدرت تشخیص موقعیت و مساله و اتخاذ تصمیم و تدبیر مناسب در قبال آن

❖ برخورداری از نگرش مثبت نسبت به یادگیری مستمر (ادام‌المر)

❖ برخورداری از انعطاف و سیالیت ذهنی و توان پرداختن به مسائل از منظر دانش و دیدگاه‌های مختلف

❖ برخورداری از قابلیت به کار بستن دانش یادگاری به کار بستن از دانش

محور سوم : برخورداری از روحیه و مهارت های پژوهشی،

بررسی علمی و نوآوری

- ❖ برخورداری از نگرش پژوهشی و انگیزه کشف و خدایت (علم کرائی و دانش جویی)
- ❖ برخورداری از تناسب و آمادگی جسمانی- فیزیکی (نشاط و اعتماد به نفس ناشی از آن)
- ❖ برخورداری از قدرت تجزیه و تحلیل، تقدیر مساله (زر . اندیشی)
- ❖ برخورداری از نگرش مثبت نسبت به یادگیری مستمر (مادام العمر)
- ❖ برخورداری از انعطاف و سیالیت ذهنی و توان پرداختن به مسائل از منظر دانش و دیدگاه های مختلف
- ❖ برخورداری از قابلیت به کار بستن دانش یادگد کاربستی از دانش
- ❖ برخورداری از قابلیت کارآفرینی

محور چهارم: برخورداری از مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی

- ❖ از قابلیت خود انضباطی، برنامه ریزی و مدیریت زمان در زندگی شخصی
- ❖ برخورداری از تناسب و آمادگی جسمانی- فیزیکی (نشاط و اعتماد به نفس ناشی از آن)
- ❖ جرات و رزوی و قدرت ابراز موثر اندیشه و احساس خویشتن در برابر روحیه اطاعت و انقیاد و آثار مخربی که در عرصه پیشرفت علمی و همچنین ایفای نقش سازنده سیاسی اجتماعی دانشجویی تواند داشته باشد.
- ❖ برخورداری از شایستگی‌های اجتماعی (تربیت اجتماعی) از قبیل روحیه خدمت‌گذاری، کار جمعی، تحمل آراء و اندیشه‌های مخالف، احساس مسئولیت اجتماعی
- ❖ برخورداری از نگرش مثبت نسبت به یادگیری مستمر (مادام‌العمر)
- ❖ بلوغ و آمادگی روانی و اجتماعی برای حضور در محیط‌های آموزش عالی با بنجرهای متفاوت نسبت به محیط مدرسه

۱۸-۲- چالش‌های نظام آموزش و پرورش کشور مبتنی بر انتظارات نظام آموزش عالی و راهبردهای مترتب بر آن

معور نفست : بر خورداری از هویت اسلامی- ایرانی

❖ جدی انگاشتن حیات مادی و توسعه به عنوان یک تکلیف دینی و زمینه ساز سعادت اخروی و نه مغایران (کیش جدیدت).

- ✓ توجه به نقش الگوهای تربیتی در مدرسه
- ✓ تنظیم رفتار و سلوک علمی با اتکاء به قرآن و منابع دینی
- ✓ برخورداری از هویت یکپارچه ایرانی- اسلامی

❖ تنظیم رفتار و سلوک علمی با اتکاء به قرآن و منابع دینی

- ✓ تقویت و توسعه رویکرد پژوهشی در تربیت دینی و قرآنی به ویژه در سطح متوسط
- ✓ توجه ویژه به الگوی نگارگر دثانوی دوس ۱۲ در برنامه های دسی و فراهم ساختن امکان توجه به جا و سنجیده معلمان کلیه دوس به متون و منابع دینی به عنوان یک تعهد و الزام عمومی

❖ برخورداری از هویت یکپارچه ایرانی- اسلامی

- ✓ تبیین سازگار و قابل جمع از اعداد ۳ گانه هویتی از طریق برنامه های دسی
- ✓ تدارک فرصت کسب تجربه شخصی عمده درباره مشاهیر و شخصیت های که دارای چنین هویتی می باشند.

مصور دوم: برفورداری از توانمندیهای علمی

❖ شناخت دقیق استعداد و علاقه و نیازهای اجتماعی توسط دانش آموزان انتخاب رشته تحصیلی دیرستانی متناسب با آن ورود به

رشته دانشگاهی مناسب با این ویژگی هاس از فراغت از تحصیل دیرستانی. (مدفندی)

✓ التزام آموزش و پرورش به تعریف تربیت به منزله "زمینه سازی برای رشد آگاهانه ضمن پانگلوئی به علاقه و استعدادها"

و در نتیجه بازسازی سامانه مشاوره و راهنمایی در کلیه دوره های تحصیلی (نگاه مشاوره محور)

✓ امکان تجدید نظر در تصمیمات اتخاذ شده (به ویژه درباره رشته تحصیلی) و پر بهینز اعمال مکانیزم ها و ساختارهای غیر منطقی و

برگشت نامذیر

✓ پیش بینی دوس انتخابی و اختیاری برای شناخت خویشن و بروز استعداد و علاقه پنهان

✓ فراهم ساختن امکان حضور دانش آموزان دیرستانی در مراکز دانشگاهی و برگزاری اردوهای مشترک با دانشجویان

❖ دانش آموختگان (به ویژه در شاخه علوم انسانی) برخوردار از صلاحیت های لازم علمی، فکری و انگیزشی

✓ پر بهینز ارزش گذاری سلسله مراتبی دانش در نظام آموزش و پرورش و اتخاذ تصمیمات الفاکنده ارزش "درجه دوم"

علوم انسانی در برابر علوم ریاضی، طبیعی و تجربی

✓ سرمایه گذاری در جهت توسعه امکانات سخت و نرم در رشته علوم انسانی و افزایش امکان دسترسی به آموزشگاه های

کیفی در رشته علوم انسانی.

✓ تغییر نگاه والدین و دانش آموزان نسبت به اهمیت حیاتی علوم انسانی برای جامعه و فهم نیاز ذاتی این رشته با به خرد و

اندیشه برتر

✓ تبیین جایگاه مثال مرتبط با علوم انسانی برای دانش آموزان و فراهم ساختن زمینه کسب تجربه شخصی عمیق درباره مشاهیر

و علوم انسانی در گذشته و حال

✓ پیش بینی دوس ریاضی و علوم، ویژه علوم انسانی به شکل جدی تر

❖ برخورداری از نگرش پژوهشی و انگیزه کشف و خلاقیت (علم کرانی و دانش جویی)

- ✓ توجه به رویکرد برنامه ریزی درسی "مساله محور" به جای برنامه های "محتوای محور"
- ✓ آموزش معلمان و ایجاد صلاحیت های پژوهشی در آنان برای استفاده گسترده تر از یافته های علمی در زمینه روش های انگشانی و کاربرد این روش ها در آموزش و پرورش به جای تکیه بر روش های سنتی (حافظه محور)
- ✓ گسترش پژوهش سرانگهی دانش آموزی و اختصاص بخشی از ارزشیابی دانش آموزان به پروژه ها و تکالیف پژوهشی
- ✓ توجه به مهارت های شناختی پیچیده تر و ارزشمندتر (مانند دکر و فهم، تجزیه و تحلیل، تفصوات و ارزشیابی) در فرایند ارزشیابی از عملکرد دانش آموزان
- ✓ توجه به تاریخ علم و تحولات مربوط به علوم مختلف در برنامه درسی مدارس

❖ برخورداری از قدرت تجزیه و تحلیل، تصادد مساله (ژر) اندیشی

- ✓ تجدید نظر در نظام ارزشیابی از دانش آموزان / عدم تمرکز انحصاری بر برابند و نتیجه (عمدا محفوظات) و توجه متوازن به فرایند (ارزشیابی تدریجی)
- ✓ اصلاح محتوای کتب درسی و پیش بینی ساختاری که مشوق تفکر و اندیشه ورزی باشد (رویکرد مساله محوری)
- ✓ برخورداری متولیان آموزش و پرورش (به ویژه در سطح مدرسه و کلاس درس) از مساله صدر بیشتر و ایجاد فرصت برای طرح ایده ها و اندیشه های مخالف و معارض برای دانش آموزان

❖ تسلط به زبان خارجی (انگلیسی و عربی) و برخورداری از مهارت های مربوط به ویژه خواندن و قدرت استفاده از متون

- ✓ آموزش زبان انگلیسی از پایه قابل دفاع (با اتکاء به شواهد تجربی و علمی که یادگیری زبان مادری را به خاطره نیندازد) در دوره ابتدایی
- ✓ تجدید نظر در برنامه درسی و شیوه های آموزش زبان های خارجی
- ✓ توسعه فرصت های یادگیری غیر رسمی آموزش و یادگیری زبان به ویژه در سطح دبیرستان
- ✓ تدارک فرصت های بکارگیری زبان انگلیسی در جریان یادگیری دروس دیگر به ویژه در سطح دبیرستان

❖ تسلط به زبان مادری (فارسی) و مهارت های ارتباطی به ویژه نوشتن و صحبت کردن

- ✓ ایجاد زمینه برای کتاب خوانی در دانش آموزان به ویژه در دوره ابتدایی
- ✓ اهمیت دادن به ارائه شفاهی مطالب توسط دانش آموز
- ✓ توجه ویژه به درس نگارش (انشاء)
- ✓ اختصاص بخشی از ساعات درس نیمه تجویزی (انتخابی) و غیر تجویزی (اختیاری) به فعالیت های نگارش، سخنوری و کتاب خوانی
- ✓ اهتمام به تقویت مهارت های ارتباطی (زبان فارسی) در کلیه درس (در قالب یک نهمد و الزام عمومی)

❖ قدرت تشخیص موقعیت و مساله و اتخاذ تصمیم و تدبیر مناسب در قبال آن

- ✓ فراهم ساختن فرصت مشارکت در تصمیم گیری ها و حل مسائل در سطح مدرسه و جامعه محلی (مطالعات موردی)
- ✓ تعیین بخش نیمه تجویزی (انتخابی) و غیر تجویزی (اختیاری) در برنامه درسی کلیه سطوح تحصیلی متناسب با سطح رشد و توانایی های دانش آموزان (مطالعات موردی)

❖ برخورداری از نگرش مثبت نسبت به یادگیری مستمر (ادام العمر)

- ✓ اتخاذ رویکرد یکپارچه به آموزش و پرورش و جدا ساختن وظایف معلم و مربی از یکدیگر (جاری و ساری ساختن روح تربیتی بر جریان آموزش)
- ✓ تجدید نظر در نظام ارزشیابی از دانش آموزان با رویکرد توجه متوازن به نتیجه کرائی و فرایند محوری (ارزشیابی تدریجی)
- ✓ تاکید بر انگیزش درونی در یادگیری (به جای تاکید بر نمره به عنوان یک عامل بیرونی) و فراهم کردن فرصت همراه شدن یادگیری با شور، شوق و لذت
- ✓ عدم اجبار انتقال از درسی به درس دیگر بر اساس برنامه از پیش تنظیم شده و سلب فرصت تعمق و تمرکز در یک زمینه یادگیری

❖ برخورداری از انعطاف و سیالیت ذهنی و توان پرداختن به مسائل از منظر دانش و دیدگاه‌های مختلف

- ✓ بکارگیری سبک مدیریت باز در مدارس و تشویق و ترغیب علمی و واقعی طرح دیدگاه‌ها و نظرات مختلف
- ✓ بازنگری در ساختار موضوع محور برنامه‌های درسی و استفاده بیشتر از رویکردهای تلفیقی، مساله محور یا میان رشته‌ای متناسب با سطوح مختلف تحصیلی
- ✓ توسعه آموزش‌های معطوف به دانش انسانی به دلیل ملازمت افزون تر معرفت با انعطاف، سیالیت، کثرت و وابستگی به موقعیت (متصور بودن بیش از یک راه حل برای مساله)

❖ برخورداری از قابلیت به کار بستن دانش یادگرفته کاربردی از دانش

- ✓ توجه به استفاده از مراکز فنی، خدماتی و... خارج از مدرسه به عنوان مراکز محیط‌های یادگیری
- ✓ تأسیس و گسترش خانه‌های علم و تکنولوژی
- ✓ توسعه دروس کارگاهی و علمی به ویژه در دوره متوسطه
- ✓ تحول در روش‌های تدریس و ارزشیابی متناسب با ابعاد مهارتی
- ✓ توسعه جشنواره‌های دانش‌آموزی

محور سوم: بر خور داری از روحیه و مهارت های پژوهشی،

بررسی علمی و نوآوری

❖ بر خور داری از نگرش پژوهشی و انگیزه کشف و خلاقیت (علم گرانی و دانش جویی)

- ✓ توجه به رویکرد برنامه ریزی درسی "مساله محور" به جای برنامه های "محتوی محور"
- ✓ آموزش معلمان و ایجاد صلاحیت های پژوهشی در آنان برای استفاده گسترده تر از یافته های علمی در زمینه روش های آشنایی و کاربرد این روش ها در آموزش و پرورش به جای تکیه بر روش های سنتی (حافظه محور)
- ✓ گسترش پژوهش سرانجامی دانش آموزی و اختصاص بخشی از ارزشیابی دانش آموزان به پروژه ها و تکالیف پژوهشی
- ✓ توجه به مهارت های شناختی پیچیده تر و ارزشمندتر (مانند دکر و فهم، تجزیه و تحلیل، قضاوت و ارزشیابی) در فرایند ارزشیابی از عملکرد دانش آموزان
- ✓ توجه به تاریخ علم و تحولات مربوط به علوم مختلف در برنامه درسی مدارس

❖ بر خور داری از تناسب و آمادگی جسمانی- فیزیکی (نشاط و اعتماد به نفس ناشی از آن)

- ✓ تلفیق فعالیت های تربیت بدنی با سایر حوزه های یادگیری
- ✓ پیش بینی و تخصیص معلم دارای تخصص تربیت بدنی در دوره ابتدایی
- ✓ تدارک فضا، تجهیزات و وسائل لازم برای طیف ورزش ها و تحرکات بدنی به ویژه با استفاده از امکانات بخش های عمومی (شهرداری ها) و خصوصی
- ✓ اهتمام بیشتر به بهداشت محیط و بهداشت دانش آموزان به ویژه در مدارس مناطق غیر شهری و محروم
- ✓ برگزاری گسترده مسابقات ورزشی در سطوح مختلف تحصیلی و جغرافیایی

❖ برخورداری از قدرت تجزیه و تحلیل، تقابل مساله (ژر · اندیشی)

- ✓ تجدید نظر در نظام ارزشیابی از دانش آموزان / عدم تمرکز اختصاصی بر ریلند و نتیجه (عدتاً محفوظات) و توجه متوازن به فرایند (ارزشیابی تدریجی)
- ✓ اصلاح محتوای کتب درسی و پیش بینی ساختاری که مشوق تفکر و اندیشه ورزی باشد (رویکرد مساله محوری)
- ✓ برخورداری متولیان آموزش و پرورش (به ویژه در سطح مدرسه و کلاس درس) از سه صدر بیشتر و ایجاد فرصت برای طرح ایده ها و اندیشه های مخالف و معارض برای دانش آموزان

❖ برخورداری از نگرش مثبت نسبت به یادگیری مستمر (ادام العمر)

- ✓ اتخاذ رویکرد یکپارچه به آموزش و پرورش و جدانداختن وظایف معلم و مربی از یکدیگر (جاری و ساری ساختن روح تربیتی بر جریان آموزش)
- ✓ تجدید نظر در نظام ارزشیابی از دانش آموزان با رویکرد توجه متوازن به نتیجه گرایی و فرایند محوری (ارزشیابی تدریجی)
- ✓ تاکید بر انگیزش درونی در یادگیری (به جای تاکید بر نمره به عنوان یک عامل بیرونی) و فراهم کردن فرصت همراه شدن یادگیری با شور، شوق و لذت
- ✓ عدم اجبار انتقال از درسی به درس دیگر بر اساس برنامه از پیش تنظیم شده و سلب فرصت تعمق و تمرکز در یک زمینه یادگیری

❖ برخورداری از انعطاف · وسایلت ذهنی و توان پرداختن به مسائل از منظر دانش و دیدگاه های مختلف

- ✓ بکارگیری سبک مدیریت باز در مدارس و تشویق و ترغیب علنی و واقعی طرح دیدگاه ها و نظرات مختلف
- ✓ بازنگری در ساختار موضوع محور برنامه های درسی و استفاده بیشتر از رویکردهای تلفیقی، مساله محور یا میان رشته ای
- ✓ توسعه آموزش های معطوف به دانش انسانی به دلیل ملازمت افزون تر معرفت با انعطاف · سیالیت، کثرت و وابستگی به موقعیت (متصور بودن بیش از یک راه حل برای مساله)

❖ برخورداری از قابلیت به کار بستن دانش یادگن کاربستی از دانش

- ✓ توجه به استفاده از مراکز فنی، خدماتی و... خارج از مدرسه به عنوان مراکز (محیط های) یادگیری
- ✓ تاسیس و گسترش خانه های علم و تکنولوژی
- ✓ توسعه دروس کارگاهی و عملی به ویژه در دوره متوسطه
- ✓ تحول در روش های تدریس و ارزشیابی متناسب با اهداف مهارتی
- ✓ توسعه جشنواره های دانش آموزی

❖ برخورداری از قابلیت کارآفرینی

- ✓ اصلاح نگرش به آموزش علوم تجربی با افزودن بعد "تکنولوژی" به آن به عنوان منظر خلاق و نوآوری بشر
- ✓ توجه به مهارت های کارآفرینی در کل برنامه درسی (به اقتضای دروس) با تاکید بر دوره متوسطه
- ✓ واگذاری مسئولیت در سطح مدرسه به دانش آموزان

معمور چهارم : برخورداری از مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی

❖ از قابلیت خود انضباطی، برنامه ریزی و مدیریت زمان در زندگی شخصی

- ✓ پیش بینی دروس انتخابی (غیر تجویزی) و امتحاری (نیمه تجویزی) برای شناخت خویشن و بروز استعدادها و علاقه‌ت پنهان
- ✓ تاکید بر آموزش مهارت‌های زندگی در کلیه سطوح تحصیلی
- ✓ زمینه سازی برای تجلی این صفات در آگوه‌های رقاری دانش آموزان به ویژه معلمان

❖ برخورداری از تناسب و آمادگی جسمانی- فیزیکی (نشاط و اعتماد به نفس ناشی از آن)

- ✓ تلفیق فعالیت‌های تربیت بدنی با سایر حوزه‌های یادگیری
- ✓ پیش بینی و تخصیص معلم دارای تخصص تربیت بدنی در دوره ابتدائی
- ✓ تدارک فضا، تجهیزات و وسائل لازم برای طیف ورزش‌ها و تحرکات بدنی به ویژه با استفاده از امکانات بخش‌های عمومی (شهرداری‌ها) و خصوصی
- ✓ اهتمام بیشتر به بهداشت محیط و بهداشت دانش آموزان به ویژه در مدارس مناطق غیر شهری و محروم
- ✓ برگزاری گسترده مسابقات ورزشی در سطوح مختلف تحصیلی و جغرافیائی

❖ بلوغ و آمادگی روانی و اجتماعی برای حضور در محیط‌های آموزش عالی با بنجرهای متفاوت نسبت به محیط مدرسه

- ✓ تدارک فرصت‌های تصمیم گیری و مسئولیت پذیری توسط دانش آموزان در سطوح مختلف تحصیلی متناسب با سطح رشد آنان
- ✓ تدارک برنامه دوران انتقال با تشریک مساعی آموزش و پرورش و آموزش عالی برای دانش آموزان دبیرستانی

❖ **جرات ورزی و قدرت ابزار موثر اندیشه و احساس خویشتن در برابر روحیه اطاعت و انقیاد و آثار مخربی که در عرصه شرافت علمی و همچنین انضامی نقش سازنده سیاسی اجتماعی دانشجوی تواند داشته باشد.**

✓ توجه به ابعاد تعلیم و تربیت اسلامی و التزام کارکنان نظام تعلیم و تربیت به آن به ویژه در زمینه آزاداندیشی و نقد و تقاضای

✓ ترویج استفاده از روش های غیرالقای در فرایندهای یادگیری به ویژه استفاده از روش مباحثه و مناظره در آموزش

✓ برخورداری متولیان آموزش و پرورش (به ویژه در سطح مدرسه و کلاس درس) از سه صدر بیشتر و ایجاد فرصت طرح ایده ها و اندیشه های مخالف و معارض برای دانش آموزان

✓ توجه به آموزش هنرهای مختلف به عنوان ابزار موثر برای اندیشه و احساس

✓ توجه به این ظرفیت به ویژه در جریان ارزشیابی از عملکرد دانش آموزان

❖ **برخورداری از شایستگی های اجتماعی (تربیت اجتماعی) از قبیل روحیه خدمت گذاری، کار جمعی، تحمل آراء و اندیشه های مخالف، احساس مسئولیت اجتماعی**

✓ توسعه روش های گروهی و مباحثه در آموزش

✓ اهتمام نسبت به توسعه فعالیت های غیرتجویزی (اختیاری) نیو تجربی (انتخابی) گروهی (جمعی)

✓ فراهم کردن زمینه اعمال مدیریت مشارکتی در مدرسه و دخالت دادن دانش آموزان در فرایندهای تصمیم گیری (مدرسه به عنوان یک جامعه دکرانیک در مقیاس خرد)

✓ پیش بینی فرصت های مناسب کار جمعی به عوض کوبیدن بر طبل موفقیت به معنای انفرادی و رقابت فرد محور (در شیوه های سنتی آموزش و سازوکارهای سنتی ارزشیابی)

✓ تقویت ارتباط ارگانیک بین مدرسه و برنامه های آموزشی با رخدادهای تحولات اجتماعی یا تقویت تجربه محیط های واقعی و

❖ برخورداری از نگرش مثبت نسبت به یادگیری مستمر (ادام العمر)

- ✓ اتخاذ رویکرد یکپارچه به آموزش و پرورش و جداساختن وظایف معلم و مربی از یکدیگر (جاری و ساری ساختن روح تربیتی بر جریان آموزش)
- ✓ تجدید نظر در نظام ارزشیابی از دانش آموزان با رویکرد توجه متوازن به نتیجه کرائی و فرایند محوری (ارزشیابی تدریجی)
- ✓ تاکید بر انگیزش دوفنی در یادگیری (به جای تاکید بر نمره به عنوان یک عامل بیرونی) و فراهم کردن فرصت همراه شدن یادگیری با شور، شوق و لذت
- ✓ عدم اجبار انتقال از درسی به درس دیگر بر اساس برنامه از پیش تنظیم شده و سلب فرصت تعمق و تمرکز در یک زمین یادگیری

❖ بلوغ و آمادگی روانی و اجتماعی برای حضور در محیط های آموزش عالی با بهنجار های متفاوت نسبت به محیط مدرسه

- ✓ تدارک فرصت های تصمیم گیری و مسئولیت پذیری توسط دانش آموزان در سطوح مختلف تحصیلی متناسب با سطح رشد آنان
- ✓ تدارک برنامه دوران انتقال با تشریک مساعی آموزش و پرورش و آموزش عالی برای دانش آموزان دبیرستانی

۱۸-۳- راهبردها و پیشنهاد های اساسی با نگاه تحلیلی و تلفیقی

در مجموع، در ذیل ۴ محور انتظارات آموزش عالی از فارغ التحصیلان آموزش و پرورش ۱۹ چالش^۵ شناسائی شد و راهبردهای لازم برای روبروئی موثر با این چالش ها به تفکیک مطرح گردید. جمع تعداد راهبردهای پیشنهاد شده توسط کمیته به بیش از ۵۰ مورد بالغ می شود که برای کاستن از تعدد و تمرکز بر راهبردهای اساسی تر، ۱۰ راهبرد مشخص گردید. این راهبردها می تواند به عنوان راهنمای برنامه های تحول از منظر درونی (و تنها از منظر درونی) در آموزش و پرورش مطمح نظر قرار گرفته و به عنوان مطالبات آموزش عالی از آموزش پرورش در برنامه راهبردی توسعه آموزش عالی بکار گرفته شود.

^۵ تعداد ۲۶ چالش به دلیل تکرار بعضی از چالش ها ذیل دو محور است.

- ✓ اتخاذ رویکرد یکپارچه به آموزش و پرورش و جداناسختن وظایف معلم و مربی از یکدیگر (جاری و ساری ساختن روح تربیتی بر جریان آموزش)
- ✓ ارائه بزمین حقیقی و ناب از آموزه های دینی و تربیت دانش آموزان به رفتار متناسب با توجه متوازن به ابعاد مادی و معنوی حیات.
- ✓ توجه ویژه به الگوی کارکرد ثانوی دوس^۱ در برنامه های درسی و فراهم ساختن امکان توجه به جا و بنجیده معلمان کلیه دوس به متون و منابع دینی به عنوان یک تعهد و الزام عمومی
- ✓ سرمایه گذاری در جهت توسعه امکانات سخت و نرم در رشته علوم انسانی و افزایش امکان دسترسی به آموزشگاه های کینی در رشته علوم انسانی
- ✓ اهتمام به تقویت مهارت های ارتباطی (زبان فارسی) در کلیه دوس (در قالب یک تعهد و الزام عمومی)
- ✓ آموزش زبان انگلیسی از پایه قابل دفاع (با اکتفا به شواهد تجربی و علمی که یادگیری زبان مادی را به خاطر ه نیندازد) در دوره ابتدایی
- ✓ توجه به ظرفیت های شناختی پیچیده تر و ارزشمند تر (مانند درک و فهم، تجزیه و تحلیل، قضاوت و ارزشیابی) در فرایندهارزشیابی از عملکرد دانش آموزان
- ✓ پیش بینی دوس انتخابی و اختیاری برای شناخت خوشستن و بروز استعدادها و علاقه تپنهان
- ✓ بازنگری در ساختار موضوع محور برنامه های درسی و استفاده بیشتر از رویکرد های تلفیقی، مساله محور یا میان رشته ای متناسب با سطوح مختلف تحصیلی
- ✓ فراهم کردن زمینه اعمال مدیریت مشارکتی در مدرسه و دخالت دادن دانش آموزان و معلمان در فرایندهای تصمیم گیری (مدرسه به عنوان یک جامعه دکر اتیک در مقیاس خرد)
- ✓ تجدید نظر در نظام ارزشیابی از دانش آموزان با رویکرد توجه متوازن به نتیجه گرایی و فرایندهاوری (ارزشیابی تدریجی)

۱۹- تعاریف اصطلاحات کلیدی

- ❖ **آموزش:** به ساده‌ترین بیان فرایندی است که منجر به یادگیری می‌گردد، به عبارتی آموزش جریانی است که افراد طی آن مهارت‌ها، نگرش و گرایش مناسب برای ایفای نقشی خاص را می‌آموزند (براون و اتیکنس، ۱۳۸۵). نظام آموزشی ایران شامل سه بخش اصلی است: آموزش عمومی، آموزش مهارتی و آموزش عالی.
- ❖ **آموزش عالی:** آموزش عالی به سه مولفه تقسیم می‌شود که عبارتند از آموزش عالی پایه، آموزش عالی ویژه و آموزش تکمیلی، آموزش عالی پایه شامل دوره‌های کاردانی و کارشناسی است، آموزش عالی تکمیلی شامل دوره‌های بالاتر از کارشناسی است. آموزش عالی ویژه شامل آموزش‌های حرفه‌ای، دوره‌ای و موردی است (سایت ویکی‌پدیا).
- ❖ **مدیریت راهبردی:** به مجموعه تصمیمات و فعالیت‌هایی که در راستای تدوین، اجرا و کنترل استراتژی جهت دستیابی به اهداف سازمان صورت می‌گیرد، مدیریت استراتژیک می‌گویند (Prarce and Richard, 1994, p.12).
- ❖ **راهبردها (strategies):** چهارچوبی که مجموعه حرکات و اقدامات اصلی را برای دستیابی به اهداف ترسیم می‌کند و چگونگی تخصیص کلی منابع را برای به دست آوردن موقعیت‌های مطلوب و خنثی کردن تهدیدات در حال و آینده بیان می‌دارد. تدوین راهبرد مستلزم برگزیدن یک جهت‌گیری کلی برای تخصیص منابع از میان چارچوب‌های جایگزین است و چارچوبی را در اختیار مدیریت می‌گذارد که توان اجرای برنامه‌ها و امکان برخورد بهینه با تغییرات محیطی را فراهم سازد. (دیوید، ۱۳۸۶)
- ❖ **برنامه‌های اجرایی (programs):** مجموعه‌ای از عملیات و خدمات مختلف در ارتباط با یکدیگر برای تحقق هدف‌های مشخص که در چهارچوب راهبردها تنظیم می‌شوند. (رضائیان، ۱۳۷۹)
- ❖ **چالش:** چالش برآیندی از مزیت و آسیب است که آسیب خود ناشی از ضعف و تهدید، و مزیت از قوت و فرصت حاصل می‌گردد باشد. به عبارتی، چالش وضعیتی است که فارغ از هر گونه گرایش یا ارزش‌گذاری مثبت و یا منفی می‌باشد و در صورت تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی صحیح نسبت به آن تبدیل به مزیت و عدم تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی درست در رابطه با آن تبدیل به آسیب می‌گردد. بطور مثال نسبت بالای پذیرفته‌شدگان دختر به پسر در سال‌های اخیر می‌تواند بعنوان یک چالش برای نظام آموزش عالی (البته حتی در سطح ملی)

در نظر گرفته شود. لذا تمایل و ورود دختران به آموزش عالی بطور نمونه با هدف افزایش سطح سواد عمومی و مشارکت زنان در امور مختلف و مورد نیاز جامعه می‌تواند یک مزیت تلقی گردد، ولی عدم تصمیم‌گیری و برنامه ریزی درست به منظور جهت دهی و سوق دادن آنها به حوزه‌های علمی متناسب با شرایط و نیازهای واقعی جامعه و کشور می‌تواند منجر به آسیب گردد. از اینرو نسبت بالای پذیرفته شدگان دختر به پسر یک چالش بوده و صرفاً هیچکدام از موارد ضعف و قوت، و تهدید و فرصت را به تنهایی در بر نمی‌گیرد.

❖ **ارزیابی:** عبارتست از به کارگیری کنترل کیفیت و ممیزی در آموزش عالی؛ ارزیابی در لغت به معنای قضاوت در مورد کیفیت یا اندازه‌گیری کیفیت، اهمیت، مقدار یا ارزش چیزی می‌باشد. ارزیابی تعیین یا ثابت نمودن ارزش چیزی است. ارزیابی مؤسسات آموزش عالی یکی از روش‌های مهم تضمین کیفیت آموزش عالی می‌باشد. ارزیابی فعالیتی است که به منظور ارتقای کیفیت یک برنامه یا مؤسسات آموزشی صورت می‌گیرد. (بازرگان، ۱۳۸۰)

❖ **اعتبار سنجی:** در لغت به معنای تصدیق رسمی، قبول یا تأیید کسی یا چیزی می‌باشد. در آموزش عالی، اعتبار سنجی فرایندی است که پیروی یک مؤسسه آموزشی از استانداردهای مناسب را تأیید یا رد می‌کند. (بازرگان، ۱۳۸۰)

❖ **چشم‌انداز:** آینده‌ای واقع‌گرایانه، محقق‌الوقوع و جذاب برای سازمان، یا بیان صریح سرنوشتی که سازمان باید به سوی آن حرکت کند. به عبارت بهتر چشم‌انداز سازمان بیانیه‌ای (شفاهی یا کتبی) است که از سوی عالی‌ترین سطح مدیریت سازمان تدوین می‌شود. (Prarçe 1994)

❖ **رسالت و مأموریت:** در برگیرنده مقصود یا فلسفه وجودی سازمان، مخاطبین و مشتریان، چگونگی رقابت و مزیت‌های سازمان است و می‌تواند شامل عرصه فعالیت، نوع محصولات یا خدمات، تکنولوژی‌های مورد استفاده، تعهدات و مسئولیت‌های سازمان به جامعه و ذینفعان، اعتقادات، ارزش‌ها، آرزوها و اولویت‌های فلسفی که تصمیم‌گیرنده استراتژیک به آنها متعهد است باشد. شناسایی مشتریان، نیازهای آنها و چگونگی پاسخگویی به این نیازها بخشی از رسالت سازمان است. (دیوید، ۱۳۸۶)

❖ **ارزش‌های محوری:** عبارت است از اعتقادات و باورهای عمیق سازمان که بر مبنای آن اهداف عمومی و استراتژیک سازمان شکل می‌گیرد. مانند پایبندی به ارزش‌های اخلاقی، محوریت تحقیقات برای پاسخگویی به نیاز جامعه، اصالت‌بخشی به آزادی بیان و ... ارزش‌ها ملاک تصمیم‌گیری مشترک در کلیه شغل‌ها و موقعیت‌هاست و باورهای مشترک کارکنان هر سازمان نیز همین ارزش‌ها هستند. (دیوید، ۱۳۸۶)

- ❖ **اهداف:** دستاوردهای خاص و قابل سنجش هستند که در یک زمان معین و با هزینه محدود به آن دست خواهیم یافت. اهداف نتایج نهایی فعالیت‌های برنامه‌ریزی شده هستند و بیان می‌کنند که چه چیزی، در چه زمانی انجام شود. (دیوید، ۱۳۸۶)
- ❖ **مدیریت تحول:** عبارت است از جهت‌دهی به اقدامات اصلاحی و هدایت اقدامات که در راستای ایجاد تغییرات سازمانی صورت می‌پذیرد به نحوی که موجبات حفظ کارایی سازمان و اثربخشی آن فراهم آید. (جان هیز، ۲۰۰۲)
- ❖ **الگوبرداری:** عبارت است از فرایند مستمر سنجش و مقایسه فرآیندهای کسب و کار با فرایندهای قابل مقایسه در نظام‌ها یا سازمان‌های رهبر برای کسب اطلاعاتی است که کشور یا سازمان را در دستیابی و اجرای بهبودها کمک خواهد کرد. (Lee, 2000)
- ❖ **محیط کلان:** شامل نیروهایی است که به طور مستقیم در فعالیت‌های کوتاه مدت سازمان تاثیر ندارند. بلکه اولاً تاثیر آنها غیر مستقیم بوده و ثانیاً بر تصمیم‌های بلند مدت سازمان موثر می‌باشند. عوامل محیط کلان می‌توانند هم در سطح بین‌المللی و هم در سطح ملی مطرح شوند. این محیط خود از چهار بخش اصلی تشکیل شده است که عبارتند از: محیط اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، سیاسی-قانونی، تکنولوژیکی... (خداداد حسینی و عزیز، ۱۳۸۵)
- ❖ **سناریوسازی:** یکی از روش‌های آینده‌نگری است که بر طبق آن، به ترسیم و تصور آینده با طراحی سناریوهای فرضی می‌پردازیم. سناریوها تصویر روشنی از آینده اند که برنامه ریز به کمک آنها می‌تواند مسائل، چالش‌ها و فرصت‌های محیط را به روشنی ببیند و بشناسد. یک سناریو، تنها پیش‌بینی یک آینده خاص نیست، بلکه توصیف همه احتمالات است. در واقع، سناریو تصویری از آینده ممکن و محتمل است. سناریو داستانی توصیفی از بدیل‌های موجه است که به بخش خاصی از آینده نظر دارد. (Ringland, 1998, P. 8)
- ❖ **نهادهای متولی:** به صورت کلی در این طرح نهادهای متولی آموزش عالی به دو دسته کلی واحدهای سیاستگذاری و اجرایی تقسیم می‌شوند. واحدهای مراکز آموزش و ارائه دهندگان خدمات آموزشی تلقی می‌شوند. مانند دانشگاه‌ها، مراکز آموزشی و... واحدهای سیاستگذاری واحدهایی هستند که مسئولیت اتخاذ تصمیمات کلان اتخاذ شده در سطح کشور که معطوف به استفاده موثر از آموزش به عنوان یکی از عوامل اصلی رشد اقتصادی و توسعه اجتماعی در جهت دستیابی جامعه به اهداف مورد نظر می‌باشد، را بر عهده دارند. از جمله مهمترین نهادها می‌توان به مجلس شورای اسلامی، شورای عالی انقلاب فرهنگی و ... اشاره نمود.

❖ **نیروی انسانی:** منظور از نیروی انسانی در این طرح مدیران نهادهای متولی، کارکنان، اعضای هیات علمی و دانشجویان می باشند.

❖ **استاندارد:** منظور از استاندارد در این پژوهش الگوها و استانداردهای متعارف جهانی می باشد.